

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการประเมินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดชัยนาท ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย สรุปประเด็นได้ดังนี้

1. โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจังหวัดชัยนาท ปี 2550
 - 1) ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2) หลักการเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3) ศูนย์การเรียนรู้
 - 4) โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจังหวัดชัยนาท ปี 2550
2. แนวคิดในการประเมินโครงการ
 - 1) ความหมายของโครงการ
 - 2) ความสำคัญของโครงการ
 - 3) ลักษณะของโครงการ
 - 4) ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 5) ความสำคัญของการประเมินโครงการ
 - 6) ประโยชน์ของการประเมินโครงการ
 - 7) รูปแบบการประเมินโครงการ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1) งานวิจัยภายในประเทศ
 - 2) งานวิจัยต่างประเทศ

โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจังหวัดชัยนาท ปี 2550

1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ดันติเวชกุล (2542, หน้า 53) เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึง “ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ” และ “เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด”

วิทยา อธิปอนันต์ (2542, หน้า 59) ได้สรุป ความหมายไว้ว่า ตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป้าหมายหรือปรัชญาการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน ทางสายกลาง มีความพอเพียงและพอดีโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน สิ่งสำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่เรามีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ก่อนจะไปพึ่งพาคนอื่นหรือปัจจัยภายนอก หรือหมายถึง การที่อุทิศตนเองได้แล้วให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน

กรมวิชาการเกษตร (2542, คำนำ) สรุปว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริเป็นหลักการและแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการที่ดินและ น้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งแนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเอง

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์พระประมุขของไทย ได้พระราชทานหลักการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้เป็นไปในทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล รู้จักพึ่งตนเอง และทรัพยากรที่เรามีอยู่ นำมาใช้ประโยชน์ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งหลักการนี้มีความสำคัญในการนำไปบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสร้างความมั่นคงด้านการดำรงชีวิตให้แก่เกษตรกรและสังคมโดยรวมของไทย

2. หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ดันติเวชกุล (2542, หน้า 59) ได้กล่าวถึงนัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการในครัวเรือนก่อน เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า

2. เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน ทัศนกรรม การแปรรูปอาหาร เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางและองค์กรชาวบ้านเหล่านี้จะเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

3. เศรษฐกิจพอเพียงต้องอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคี ของสมาชิกในชุมชนซึ่งจะเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้แล้ว ยังช่วยให้ความมั่นคงทางสถาบันชุมชน สถาบันครอบครัว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการรักษาประเพณีของท้องถิ่นด้วย

วิทยา อธิปอนันต์, และคนอื่น ๆ (2542, หน้า 60) สรุปภาพรวมของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของสุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ผสมผสานกับแผนงานของกรมส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงหากจะกล่าวในภาพรวมแล้วเป็นความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร เป็นความสามารถในการจัดการและจัดสรรพื้นที่ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ดิน และกิจกรรมการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกร โดยนำเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง: ฐานการผลิตความพอเพียงมาใช้ในไร่ของตนเอง ซึ่งการผลิตการเกษตรสำหรับเกษตรกรในชนบทนั้น จะต้องทำการผลิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่และทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เน้นการพึ่งพาและผสมผสานภายในไร่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการพัฒนาไร่ไปสู่ความยั่งยืน

ดังนั้น แนวทางการทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงให้พออยู่พอกิน โดยมุ่งเน้นหาข้าวปลาก่อนมุ่งเน้นหาเงินทอง หรือกล่าวได้ว่า ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย พอสรุปแนวทางการผลิตการเกษตรได้ ดังนี้

1. ส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน
2. ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว ลดค่าใช้จ่าย
3. ส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และใช้วัสดุเหลือใช้เป็นปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย) เพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน
4. ส่งเสริมการเพาะเห็ดฟาง จากวัสดุเหลือใช้ในไร่
5. ส่งเสริมการปลูกไม้ผลสวนหลังบ้าน และไม่ใช้สอยในครัวเรือน
6. ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร ช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย

7. การเลี้ยงปลาในร่องสวนในนาข้าวและแหล่งน้ำ เพื่อเป็นอาหารโปรตีนและรายได้เสริม

8. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง และไก่ไข่ ประมาณ 10-15 ตัวต่อครัวเรือน เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน โดยใช้เศษอาหาร รำ และปลายข้าวจากผลผลิตการทำนา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จากการปลูกพืชไร่ เป็นต้น

9. การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์

10. อื่นๆ ที่เน้นการพึ่งพาทรัพยากรและเทคโนโลยีของชุมชน

3. ศูนย์การเรียนรู้

3.1 ความหมายของศูนย์การเรียนรู้

มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 9) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) หมายถึง องค์กร หน่วยงาน ชุมชนที่มีกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการตามระบบราชการ

เกียรติศักดิ์ พันธุ์ลำเจียก (2550, สิงหาคม 24) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะ และมีสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อประสม ช่วยในการเรียนรู้โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ

ชวนพิศ ชุ่มวัฒนะ (2551, ธันวาคม 3) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หรือ Learning Centre – LC หมายความว่า ศูนย์การเรียนรู้ของสถาบัน การศึกษาบางแห่ง หมายถึง แหล่งที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อวิชาหรือหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกวิชาเรียนของนักศึกษา เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยเท็กซัส (UT Learning Center) ศูนย์การเรียนรู้บางแห่งอาจให้บริการเพื่อการศึกษาหรือฝึกอบรมที่ผู้สนใจสามารถสมัครเข้าเรียนหรือฝึกอบรมแบบการศึกษาทางไกลเพื่อให้ได้วุฒิปริญญา

ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 66 จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2551, ธันวาคม 5) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน

สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี (2551, ธันวาคม 8) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับประชาชนโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ในการทอดผ้าการเกษตรทฤษฎีใหม่, ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และแหล่งน้ำ เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2551 ธันวาคม 2) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากนวัตกรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นต้นแบบในด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับศูนย์

การเรียนรู้อื่นๆ โดยเฉพาะ ในระดับจังหวัดด้วยกัน อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในการพัฒนาเด็กอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

สรุปได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะ และมีสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อประสม ช่วยในการเรียนรู้โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ

3.2 วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้

เส้นทางเศรษฐกิจ (2551, พฤศจิกายน 19) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสกลนคร
2. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในและนอกระบบ
3. เพื่อจัดสวัสดิการสังคมให้บริการแก่เด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้สูงอายุ คนด้อยโอกาส กลุ่มอาชีพ หน่วยงานต่างๆ
4. เพื่อเป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาค้นให้ติดอาวุธทางปัญญา และรู้เท่าทันโลกเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน
5. เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายพัฒนาทุกภาคส่วนในท้องถิ่นผลของการบูรณาการการดำเนินงานภาคีเครือข่ายพัฒนา

สุพจน์ ศุภศรี (2551, หน้า 29) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้มีดังนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พึ่งตนเอง สำหรับนักศึกษาทุกระดับตลอดจนบุคลากรและผู้สนใจทั่วไป ได้เรียนรู้ตามความสามารถและความต้องการของแต่ละบุคคล
2. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลให้นักศึกษาและบุคลากรที่สนใจศึกษาค้นคว้าเรียนภาษา โดยการผ่านสื่อเทคโนโลยี
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองด้าน การฟัง การออกเสียง และการอ่าน ตลอดจนความเพลิดเพลิน และคลายเครียดจากการเรียนและทำงาน
4. เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกฝนทักษะนอกชั้นเรียน
5. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการคิดและการวิเคราะห์เพื่อที่จะนำเสนอใน ชั้นเรียนทั้งแบบเขียนรายงานและปากเปล่า

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดวิจัย	
วันที่.....	17 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	247818
เลขเรียกหนังสือ.....	

4. โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจังหวัดชัยนาท ปี 2550

4.1 หลักการและเหตุผล

สืบเนื่องในปี 2548 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินโครงการจัดทำแปลงเรียนรู้ควบคู่การผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ (1 อำเภอ 1 แปลง) เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายากจนที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นภาระของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ต้องช่วยเหลือเกษตรกรเข้ามาเรียนรู้และเพิ่มทักษะอาชีพเกษตรร่วมกันในลักษณะนำพานำทำ (learning by doing) ภายใต้การทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานในสังกัดและวิทยาการเกษตรอาสาสมัครให้ความรู้โดยใช้ พื้นที่ของภาครัฐและเอกชนที่ยินยอมต่อมาในปี 2549 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรของภาครัฐ โดยเฉพาะของหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมีเป็นจำนวนมาก หากได้บูรณาการกันจะเกิดพลังในการส่งเสริมอาชีพเกษตร จึงได้รวมแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน (มติ ครม. วันที่ 4 ตุลาคม 2548) เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรอย่างต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา และดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับในปี 2550 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จะดำเนินการพัฒนาขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมโดยจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็น 2 รูปแบบคือ ศูนย์หลัก และศูนย์เครือข่ายเกษตรกรรายากจน เกษตรกรและบุคคลทั่วไป ที่ประสงค์ประกอบอาชีพเกษตร สามารถเลือกแหล่งที่จะเรียนรู้เพื่อฝึกอาชีพเกษตรที่หลากหลายจากศูนย์หลักและเรียนรู้เพิ่มทักษะเฉพาะสาขาเพื่อพัฒนาต่อยอดการเกษตรจากศูนย์เครือข่าย เป้าหมายการดำเนินงาน เน้นเชิงคุณภาพ งบประมาณบูรณาการมีเจ้าภาพหลัก ดำเนินการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เดินสายกลางความพอมีพอกิน สมเหตุสมผล และสร้างภูมิคุ้มกัน มีคุณธรรม นำความรู้ โดยมีการทำงานโปร่งใส เป็นธรรม ประหยัด และมีประสิทธิภาพ เกษตรกรรายากจน และเกษตรกรทั่วไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ จะต้องเกิดจากใจเกษตรกรจริงๆ ภายใต้การเรียนรู้ในลักษณะเกษตรกรสอนเกษตรกร จากปราชญ์ชาวบ้าน และศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ให้การสนับสนุน

4.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ให้ความรู้การเกษตรที่หลากหลายอย่างยั่งยืนและถาวร
2. เกษตรกรเกิดความสามัคคีและได้เรียนรู้ร่วมกันในการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางการเกษตรอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

4. เพื่อบูรณาการความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านในระดับพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐวิสาหกรรเกษตรและปราชญ์ชาวบ้าน

4.3 เป้าหมายเกษตรกร

เกษตรกรจำนวน 23,500 คน เป็นผู้มีที่ดินทำกิน หรือที่เช่าทำกินจากกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. เกษตรกรยากจนจากข้อมูลกระทรวงมหาดไทย
2. เกษตรกร / บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรและมีที่ดินทำการเกษตร
3. เกษตรกรแกนนำ / เกษตรกรพี่เลี้ยงที่อยู่ประจำศูนย์เรียนรู้ / เยาวชน (ยกเว้นไม่ต้องมีที่ทำกิน)

4.4 เป้าหมายการจัดตั้งศูนย์

1. ศูนย์หลัก จำนวน 600 ศูนย์
2. ศูนย์เครือข่าย (NODE) 80 ศูนย์

4.5 วิธีการดำเนินงาน

1. ใช้พื้นที่โครงการ 1 ตำบล 1 ฟาร์ม หรือโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ดำเนินการต่อเนื่องจากปี 2549 จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
2. คัดเลือกศูนย์เครือข่าย (NODE) โดยพิจารณาจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐ ทั้งในและนอกสังกัด เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. คัดเลือกเกษตรกรยากจน เกษตรกรและบุคคลทั่วไป ที่มีที่ดินทำการเกษตร มีความขยัน ตั้งใจจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและสมัครใจเข้าร่วมโครงการ
4. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามความจำเป็นและเหมาะสมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
5. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ จะได้รับทราบแนวทางการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในแนวทางเดียวกัน
6. เกษตรกรยากจน เกษตรกรทั่วไป หรือบุคคลทั่วไป จะได้รับการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะการเกษตร ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้
 - 6.1 เกษตรกรยากจน บุคคลทั่วไป ที่มีที่ดินทำการเกษตรสามารถเรียนรู้การเกษตรในลักษณะนำทำน้ำพา จาก ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ที่มีกิจกรรมการเกษตรให้เรียนรู้หลากหลายสาขา นอกจากจะได้ความรู้แล้ว จะได้รับค่าตอบแทนเพื่อการยังชีพ วันละ 100 บาท / คน จำนวน 30 วัน พร้อมกับเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ

6.2 เกษตรกรทั่วไป บุคคลทั่วไป ที่มีที่ดินทำการเกษตร สามารถเรียนรู้ การเกษตรในหลายสาขาอาชีพตามความถนัดจากศูนย์เครือข่าย (NODE) เช่นเกษตรกรที่ ประสบความสำเร็จ ปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ภาครัฐในและนอกสังกัด อาทิ ศูนย์ศึกษาการ พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

7. เมื่อมีรายได้จากผลผลิตของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนส่วนหนึ่ง จัดสรรให้เกษตรกร เพื่อนำไปเป็นทุนประกอบอาชีพ ส่วนที่เหลือเป็นเงินทุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ภายใต้ระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยเงินรายได้จากการฝึกอาชีพ

4.6 การคัดเลือกพื้นที่

1. ใช้พื้นที่โครงการ 1 ตำบล 1 ฟาร์ม หรือโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงชุมชนที่ดำเนินการต่อเนื่องจากปี 2549 ไม่คัดเลือกพื้นที่ใหม่ คำนึงถึงความพร้อมใน ด้านการบริหารจัดการชุมชนโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น โดยเกษตรกรสามารถเดินทางไปเรียนรู้ ได้สะดวก

2. คัดเลือกศูนย์เครือข่าย (NODE) พิจารณาจากเกษตรกรที่ประสบ ความสำเร็จในพื้นที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐใน สังกัดและนอกสังกัด เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.7 การคัดเลือกเกษตรกร

1. เกษตรกรเป้าหมายต้องมีที่ดินทำกิน โดยให้ความสำคัญตามลำดับ ดังนี้
1.1 เกษตรกรที่ยากจนที่จดทะเบียนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและความ ยากจนเชิงบูรณาการไว้กับกระทรวงมหาดไทยตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1) ปัญหาที่ดินทำกิน โดยเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินน้อย ไม่ เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม

2) ปัญหาการส่งเสริมอาชีพการมีงานทำ เป็นเกษตรกรที่มีความขยัน ขันแข็ง ตั้งใจประกอบอาชีพเกษตรกรรวม โดยสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการ

3) ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ที่เป็นเกษตรกรยากจน โดยเป็น เกษตรกรที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรวม

1.2 คนยากจนที่ประสงค์ประกอบอาชีพเกษตรกรรวม และมีที่ดินทำกินมี รายได้ต่ำกว่า 1,230 บาท /คน/เดือน หรือ รายได้ต่ำกว่า 14,760 บาท/คน/ปี

1.3 คริวเรือนหมู่บ้านยากจนจากข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค ของกรม พัฒนาชุมชน จำนวน 16,735 หมู่บ้าน

1.4 เกษตรกรทั่วไป หรือบุคคลทั่วไปที่ประสงค์ประกอบอาชีพทางการ เกษตร

4.14 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรตามกลุ่มเป้าหมาย ได้มีความรู้ด้านการผลิตเพื่อการยังชีพ พร้อมกับเงินทุนจากศูนย์เรียนรู้ฯ ที่ทางราชการจะจัดสรรแบ่งให้เพื่อไปประกอบอาชีพ เกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้บรรเทาปัญหาความยากจน

2. มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนใน 2 รูปแบบ คือ ศูนย์หลักและศูนย์เครือข่าย (NOED) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนและถาวรในชุมชน

แนวคิดในการประเมินโครงการ

1. ความหมายของโครงการ

ประสิทธิ์ คงยิ่งศิริ (2540, หน้า 15) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง กิจกรรมหรืองาน ที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานนี้จะเป็นหน่วยงานอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผน และนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัด ถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเมื่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้ได้สำเร็จลง

สุภาพร พิศาลบุตร (2543, หน้า 119 – 120) กล่าวว่า โครงการ เป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบโดยประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าและจะต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน มีพื้นที่ในการดำเนินงานเพื่อให้ การบริการและสนองตอบความต้องการของกลุ่มบุคคลในพื้นที่นั้น โครงการจึงเกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดสรรทรัพยากร และแผนปฏิบัติอย่างมีระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแหล่งที่ตั้งของโครงการ ช่วงระยะเวลาของโครงการ การผลิตหรือการบริการ การลงทุน ผลตอบแทน และรวมถึงการจรรยาบรรณและการบริหารโครงการ เป็นต้น ดังนั้นโครงการจึงเป็นการกำหนดการปฏิบัติงานในรายละเอียดให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้นเอง

ปิยพันธ์ แสนทวิสุข, และคนอื่น ๆ (2545, หน้า 3) กล่าวว่า โครงการ (project) เป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด

มณฑกาญจน์ ทองโย (2548, หน้า 15) หมายถึง กิจกรรมหรืองานชุดหนึ่งที่มี ลักษณะต่างจากงานปกติ เป็นการทำงานที่ต้องทำให้สำเร็จภายใต้ข้อจำกัดของเวลา งบประมาณ และได้ผลงานตรงตามที่กำหนด

เกรย์, และลาร์สัน (Gray, & Larson, 2002 , p. 4) ได้ให้ความหมายว่า โครงการ หมายถึง ความพยายามที่มีความสลับซับซ้อน ไม่เป็นสิ่งปกติ ในช่วงเวลาหนึ่ง ภายใต้ข้อจำกัด ด้านเวลา งบประมาณ ทรัพยากร และผลงานที่ระบุไว้ตามความต้องการของลูกค้า

สรุปได้ว่าโครงการ หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวัง ผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานนี้จะเป็นหน่วยงานอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการ

วิเคราะห์ วางแผน และนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเมื่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้ได้สำเร็จลง

2. ความสำคัญของโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 8 - 9) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสม และเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใดๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นจะต้องดำเนินโครงการนี้ และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด

2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินโครงการนั้น นอกจากประเมินส่วนอื่นๆ แล้วจะต้องประเมินว่าการประเมินงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าได้ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ซึ่งเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินเป็นตัวกระตุ้นให้ ผู้ดำเนินงานให้มีการเร่งรัดและปรับปรุงการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง

4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง

5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากรผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งมักไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ได้เต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้

6. ช่วยให้ข้อสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน เมื่อผู้บริหารต้องการทราบข้อมูลทุกแง่มุมของผลจากการประเมิน ซึ่งจะได้นำไปพิจารณาวินิจฉัยและตัดสินใจ สั่งการได้ถูกต้อง

7. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป การประเมินผลโครงการที่ดำเนินในปัจจุบันจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องต่างๆ ของวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขที่จะดำเนินโครงการประเภทนี้ต่อไป

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2543, หน้า 191 - 192) ได้สรุปความสำคัญของโครงการมีดังนี้

1. ช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ตัดสินใจในความเป็นไปได้ของแผนงานโครงการทำให้ได้ แผนงาน โครงการที่มีคุณภาพ ดำเนินการแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่า

2. ช่วยให้การคาดการณ์ได้ว่าอาจมีปัญหาคืออุปสรรคใดเกิดขึ้น สามารถหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้นขึ้น และหากมีการประเมินอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทราบผลสำเร็จและความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกขั้นตอน

3. ทำให้ผู้บริหารทราบข้อมูลต่างๆ ของการทำงาน เช่น ข้อมูลที่เป็นผลสำเร็จและความล้มเหลว ทำให้สามารถตัดสินใจสั่งการได้ถูกต้องยิ่งขึ้น
4. ช่วยให้ทราบว่า แผนงาน โครงการนั้นใช้ทรัพยากรคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่
5. ทำให้ทราบผลของการปฏิบัติงานว่าตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่เมื่อสิ้นสุดการทำงานแล้วผลลัพธ์ออกมาเป็นอย่างไร
6. ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งบุคคลและสังคม
7. ช่วยให้การรายงานมีความน่าเชื่อถือ มีเหตุผลและสามารถชี้แจงได้จงใจให้แผน / โครงการที่จะทำต่อไปได้รับการสนับสนุน

พิทักษ์ บุตรโพธิ์ศรี (2544, หน้า 14 - 15) ได้สรุปความสำคัญหรือคุณประโยชน์ของโครงการดังนี้

1. การประเมินจะช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการทำงานมีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ก่อนที่โครงการจะได้รับการสนับสนุนให้นำไปใช้ย่อมได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหารและผู้ประเมิน ส่วนใดที่ไม่ชัดเจนจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องชัดเจนเสียก่อน ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการประเมินโครงการมีส่วนช่วยทำให้โครงการมีความชัดเจน และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้ผลมากกว่าโครงการที่ไม่ได้รับการประเมิน

2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์เต็มที่ทั้งนี้เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการข้อมูลใดปัจจัยใดที่จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อสามารถปฏิบัติได้ง่ายหรือใช้ในการตัดทอนและทรัพยากรใดที่ขาดก็จะได้มีการจัดหาเพิ่มเติม ฉะนั้นการประเมินโครงการจึงมีส่วนทำให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ ดังได้กล่าวไว้ว่าโครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบ วิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินไปด้วยดี จะทำให้แผนงานดำเนินไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หากโครงการใดโครงการหนึ่งมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติย่อมกระทบกระเทือนต่อแผนงานทั้งหมดโดยส่วนรวม ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหากประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพย่อมหมายถึงการประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินไปด้วยดีเช่นเดียวกัน

4. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการ จะทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายลดน้อยลงดังตัวอย่างโครงการเขื่อนน้ำโจนซึ่งในการสร้างถนนเพื่อไปสู่สถานที่สร้างเขื่อนนั้นต้องผ่านป่าไม้ธรรมชาติ ทำให้การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและสัตว์หลายชนิดอาจต้องสูญพันธุ์ การประเมินโครงการจะช่วยให้เกิดโครงการ

ป้องกันการรักษาป่าและโครงการอนุรักษ์และอพยพสัตว์ป่าขึ้นเพื่อแก้ปัญหา เป็นต้น ด้วยตัวอย่างและเหตุผลดังกล่าวจึงถือว่าการประเมินโครงการมีส่วนช่วยแก้ปัญหาได้

5. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงานดังกล่าวแล้วว่า การประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบและควบคุมชนิดหนึ่ง ซึ่งดำเนินการอย่างมีระบบ และมีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างมาก ทุกส่วนของโครงการและปัจจัยทุกชนิดที่ใช้ในการดำเนินงานจะได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียด กล่าวคือ ข้อมูลนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลงาน (output) จะได้รับการตรวจสอบประเมินผลทุกขั้นตอนส่วนใดที่เป็นปัญหาหรือไม่มีคุณภาพจะได้รับการตรวจสอบหรือพิจารณาย้อนกลับ (feedback) เพื่อให้การดำเนินงานใหม่จนกว่าจะเป็นมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นจึงถือว่า การประเมินผลเป็นการควบคุมคุณภาพของโครงการ

6. การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการมิใช่เป็นการควบคุมบัญชาหรือสั่งการแต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขและเสนอแนะวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการอันยอมจะเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทั้งปวง โดยลักษณะเช่นนี้และมากขึ้น ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการประเมินโครงการมีส่วนสำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

7. การประเมินโครงการช่วยให้การตัดสินใจในการบริหารโครงการกล่าวคือการประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบถึงอุปสรรคข้อดีข้อเสีย ความเป็นไปได้และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการนั้นต่อไปหรือยุติโครงการนั้นเสีย นอกจากนั้นผลของการประเมินโครงการอาจจะเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

วิวัฒน์ ศรีสมพงษ์ (2544, หน้า 40) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินโครงการจะทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินการมีความชัดเจนขึ้น
2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์เต็มที่
3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินงานไปด้วยดี
4. การประเมินโครงการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ทำให้ความเสียหายลดน้อยลง
5. การประเมินโครงการช่วยควบคุมคุณภาพของโครงการ
6. การประเมินโครงการช่วยสร้างขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ

7. การประเมินโครงการช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของผู้บริหาร

วีระชัย แก้วหาวงศ์ (2547, หน้า 29) ได้แบ่งความสำคัญของโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินผลเพื่อกำหนดมุ่งหมายของโครงการพัฒนา เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดๆ เป็นการประเมินจุดหมายของโครงการพัฒนาให้สอดคล้องกับภาวะความต้องการที่เป็นอยู่

2. การประเมินผลเพื่อวางแผนโครงการพัฒนา เป็นการหาวิธีที่เหมาะสมในการวางแผนให้การดำเนินงานในโครงการพัฒนานั้นๆ ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. การประเมินผลขณะกำลังดำเนินโครงการพัฒนา เป็นการพิจารณาขั้นตอนการทำงานว่าเป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่ หรือได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่สมควรจะเป็นเพียงใด

4. การประเมินผลเพื่อการพัฒนา เป็นการค้นหาอุปสรรคแบบ แนวทาง หรือข้อเสนอแนะใดๆ ในการทำงานที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

5. การประเมินผลเพื่อการรับรองงาน และเพื่อยุบ ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการพัฒนาเป็นการประเมินผลภายหลังการดำเนินงานตามโครงการพัฒนา เพื่อตรวจสอบผลที่ได้รับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการประมวลผล ข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้กับโครงการพัฒนาต่อไป

สรุปได้ว่า ความสำคัญของโครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายที่สอดคล้องกันสนับสนุนกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยปกติโครงการจะมีลักษณะพิเศษทำครั้งเดียวเสร็จ อาจเป็นเจ้าของโดยองค์การหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หรือหลายๆ องค์การร่วมกันเป็นเจ้าของโครงการก็ได้ ขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตโครงการนั้น

3. ลักษณะของโครงการ

สุภาพร พิศาลบุตร (2543, หน้า 120 – 121) ได้กล่าวถึง ลักษณะของโครงการว่า จะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ (objective) แต่ละโครงการจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจน และควรจะนับได้ในเชิงปริมาณ เพื่อให้การวางแผนกิจกรรมและการประเมินผลกระทำได้อย่างชัดเจน วัตถุประสงค์อาจระบุในรูปของผลผลิตหรือบริการ หรือมีหลายวัตถุประสงค์แต่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถที่จะกระทำสำเร็จภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่ในส่วนย่อยของวัตถุประสงค์ ควรมีการกำหนดเป้าหมาย (target) ตามมาในแต่ละวัตถุประสงค์ด้วย

2. มีความเอกเทศ (discreteness) ในการพิจารณาแต่ละโครงการเป็นไปโดยอิสระเพื่อจะได้สามารถวิเคราะห์ วางแผน ควบคุม และติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ

ดังนั้น โครงการใดที่มีความสัมพันธ์ต่อกันจึงควรจะนำมารวมอยู่ภายใต้โครงการใหญ่เพียงโครงการเดียว เช่น โครงการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ควรจะรวมเอาโครงการก่อสร้างอาคารเรียน โครงการจัดรูปแบบการบริหารงานภายใน โครงการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย โครงการจัดหาทุน โครงการจัดหาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น โดยโครงการย่อยทั้งหลายให้อยู่ในโครงการเดียวกัน

3. มีการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกลมกลืนกัน (coherent organized action) เนื่องจากการดำเนินงานโครงการมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจึงจำเป็นต้องกำหนดไปในแนวทางเดียวกัน นับตั้งแต่เริ่มรับหลักการ เช่น การเลือกเทคนิคการผลิตจะสอดคล้องกับขนาด การผลิต ขนาดการผลิตก็ต้องสอดคล้องกับความต้องการทางด้าน การตลาดและความต้องการทางด้าน การตลาดจะสอดคล้องกับรายรับรายจ่ายของโครงการ

4. มีกิจกรรมหรือกลุ่มของกิจกรรม (sub activities) ในทุกกิจกรรมจะประกอบด้วยกิจกรรม หรือกลุ่มของกิจกรรมย่อย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากกิจกรรม ที่กระทำอยู่เป็นประจำวัน มีการกำหนดประเภทของกิจกรรม ลำดับก่อนหลังเป็นขั้นตอน

5. มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเวลา (scheduled beginning and terminal point) โครงการทุกโครงการจะต้องกำหนดระยะเวลาไว้ว่าจะใช้เวลาเท่าใด ทั้งนี้เนื่องจาก ระยะเวลาจะมีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนของโครงการ ดังนั้น บางโครงการอาจยากต่อการกำหนดแต่ก็ต้องกำหนดตั้งเหตุผลที่กล่าวมา แต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้ไม่ควรจะกำหนดไว้ยาวเกินไป 25 ปี เพราะหลายสิ่งหลายอย่างน่าจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ต่อเมื่อโครงการสิ้นสุดก็ต้องโอนไปให้หน่วยงานปกติรับทำต่อไป

6. มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน (responsibility) โดยปกติหัวหน้าโครงการจะต้องมีความรับผิดชอบสูงสุดต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจาก โดยหลักการ ผู้ร่วมงานอื่น ๆ จะถูกคัดเลือกโดยหัวหน้าโครงการทั้งสิ้น ผู้รับผิดชอบอาจกำหนด เป็นบุคคล หรือหน่วยงานตามความเหมาะสมของแต่ละประเภทโครงการ

ปิยพันธ์ แสนทวีสุข, และคนอื่น ๆ (2545, หน้า 4) กล่าวว่า โครงการมีลักษณะ ดังนี้

1. มีจุดประสงค์เฉพาะเจาะจง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จภายในเงื่อนไขที่กำหนดไว้
2. มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเวลา
3. มีขอบเขตด้านการเงินที่ใช้
4. มีการกำหนดทรัพยากรที่ใช้ เช่น เงิน บุคคล และอุปกรณ์

รัตนา สายคณิต (2547, หน้า 27 – 28) ได้กล่าวถึงลักษณะของโครงการไว้ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน โดยปกติจะระบุไว้ในรูปของต้นทุน กำหนดเวลา และผลงานที่ต้องการ

2. มีลักษณะพิเศษของตนเอง ซึ่งหมายถึง ต้องทำสิ่งที่แตกต่างไปจากที่เคยทำ และแม้จะเป็นโครงการที่เคยทำอยู่เป็นประจำ งานที่ทำก็ยังคงแตกต่างกัน

3. ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว โดยมีการระบุเวลาเริ่มและสิ้นสุดโครงการ มีการตั้งคณะทำงานหรือทีมงานเพื่อดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และมีสถานที่ของโครงการ เมื่อโครงการสิ้นสุดคณะทำงานจะสลายตัวไป

4. มีการข้ามสายงานการบริหารองค์การ เพราะการดำเนินโครงการจะต้องเกี่ยวข้องกับแผนต่าง ๆ หรือฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การ ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญจากแผนกต่าง ๆ

5. มีความไม่แน่นอน หรือความเสี่ยง ในการดำเนินโครงการ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับงานที่แตกต่างจากที่เคยทำมาก่อน อาจเป็นงานใหญ่ที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงซึ่งมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน หรือเป็นงานที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินโครงการไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ก็ได้

6. องค์การที่เป็นเจ้าของโครงการมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อมีการทำโครงการขึ้น การดำเนินโครงการจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์การ และบางทีอาจจะต้องใช้ทรัพยากรมากกว่าที่ระบุไว้

7. มีกระบวนการ ของการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการภายใต้กระบวนการดังกล่าว โครงการจะต้องผ่านช่วงต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันของวงจรชีวิตของโครงการ ซึ่งแต่ละช่วงของวงจรจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะงาน คนทำงาน ทรัพยากรที่ต้องใช้ และลักษณะการบริหาร เป็นต้น

8. มีผู้บริหารโครงการ ซึ่งรับผิดชอบบริหารโครงการให้บรรลุผลสำเร็จภายใต้เงื่อนไขทางด้านเวลา งบประมาณ และผลงานที่กำหนดไว้

สิทธิพร โพธิงาม (2547, หน้า 11 - 12) กล่าวถึงโครงการ (project characteristic) ว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมาย (purpose) หรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (clear objective) ทุกโครงการจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและควบคุมโครงการซึ่งทุกโครงการควรจะกำหนดวัตถุประสงค์หรือผลงานที่ต้องการใช้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ทรัพยากรที่ต้องใช้ ระยะเวลาที่โครงการต้องแล้วเสร็จและงบประมาณที่มีอยู่

2. มีกลุ่มหรือกิจกรรม (group of activities) ทุกโครงการควรจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางที่แตกต่างไปจากกิจกรรมที่ทำอยู่ประจำวัน จัดเรียงต่อเนื่องกันจากจุดเริ่มต้นถึงจุดสิ้นสุดเป็นลำดับก่อนหลังหรือเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจนว่ากิจกรรมใดสามารถทำได้พร้อมกันบ้าง และกิจกรรมใดต้องรอให้กิจกรรมอื่นสิ้นสุด

3. มีลักษณะชั่วคราว (temporary) ทุกโครงการจะมีเวลาเสร็จสิ้นที่แน่นอน จะไม่ดำเนินงานเหมือนกับหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์การที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปตลอด

4. มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นอิสระ (individualism) หรือมีลักษณะที่แตกต่าง แต่ละโครงการจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น โครงการวิจัยย่อมแตกต่างจากโครงการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละโครงการจะต้องมีผู้จัดการโครงการที่มีสิทธิที่จะดำเนินงานภายใต้ อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีอิสระ

5. มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายอื่นๆ (interdependence) แต่ละโครงการจะต้องมี ภารกิจหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมและหน้าที่ธุรกิจอื่นๆ

6. ความขัดแย้ง (conflict) แต่ละโครงการย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ระหว่างฝ่าย ต่างๆ ภายในองค์กรได้ สาเหตุของความขัดแย้งมักจะเป็นการแย่งงบประมาณ บุคลากร เครื่องมือ วัสดุ ตลอดจนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะของโครงการ คือ การประเมินในการดำเนินงานโครงการ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการต้องทราบถึงความเป็นไปได้ ความพร้อม ความก้าวหน้าและความสำเร็จของโครงการ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการประเมิน จะช่วยตอบ คำถามต่าง ๆ ได้ การประเมินโครงการมีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของ วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อประกอบการตัดสินใจ พัฒนาและปรับปรุงโครงการนั้นๆ

4. ความหมายของการประเมินโครงการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 9) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเพื่อนำข้อมูลที่ได้นั้นมาเทียบเกณฑ์ แล้วตัดสินใจคุณค่าต่อข้อมูล หรือโครงการดังกล่าว

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลแผนงาน/โครงการว่าเป็นการพิจารณาความเหมาะสมของแผนงาน/โครงการ การตรวจสอบความก้าวหน้า ของการดำเนินแผนงาน/โครงการ การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้นๆ ว่าเป็นไป ตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

สุวิมล ทิรภานันท์ (2548, หน้า 2) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่ เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาการ ดำเนินการ ซึ่งจะทำการดำเนินการเป็นไปได้อย่างทันที่ทันที่ ในทางตรงกันข้ามผลการ ประเมินจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หากผลนั้นไม่สามารถใช้ในเวลาที่เหมาะสม

วิวัฒน์ ศรีสมพงษ์ (2544, หน้า 37) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณา บ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุง แก้ไขโครงการนั้นเพื่อดำเนินงานต่อไป หรือยุติการดำเนินงานโครงการนั้นเสีย

สตัฟเฟิลบีม, และซิงก์ฟิลด์ (Stufflebeam, & Shinkfield, 1990, p. 159) กล่าวถึง การประเมินโครงการว่า เป็นการบรรยาย เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ และผลกระทบเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

จากความหมายของการประเมินโครงการที่นักประเมินผลหลายท่านได้กล่าวไว้ พอสรุปได้ดังนี้ การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลข้อสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. ความสำคัญของการประเมินโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 8 - 9) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสม และเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใดๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นจะต้องดำเนินโครงการนี้ และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด

2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินโครงการนั้น นอกจากประเมินส่วนอื่นๆ แล้วจะต้องประเมินว่าการประเมินงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าได้ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ซึ่งเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ดำเนินงานให้มีการเร่งรัดและปรับปรุงการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง

4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง

5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากรผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งมักไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ได้เต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้

6. ช่วยให้อาสาสมัครแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน เมื่อผู้บริหารต้องการทราบข้อมูลทุกแง่มุมของผลจากการประเมิน ซึ่งจะได้นำไปพิจารณาวินิจฉัยและตัดสินใจ สั่งการได้ถูกต้อง

7. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป การประเมินผลโครงการที่ดำเนินงานในปัจจุบันจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องต่างๆ ของวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขที่จะดำเนินโครงการประเภทนี้ต่อไป

วิวัฒน์ ศรีสมพงษ์ (2544, หน้า 40) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินโครงการจะทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินการมีความชัดเจนขึ้น

2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่า และเป็นประโยชน์เต็มที่

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินงานไปด้วยดี

4. การประเมินโครงการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ให้ความเสียหายลดน้อยลง

5. การประเมินโครงการช่วยควบคุมคุณภาพของโครงการ

6. การประเมินโครงการช่วยสร้างขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ

7. การประเมินโครงการช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของผู้บริหาร

มอร์ซุนด์ (Moursund, 1992, p. 9) กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. เพื่อที่จะทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

2. เพื่อที่จะทราบว่า เป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นเป้าหมายที่สามารถปฏิบัติได้จริงหรือไม่ และเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด

3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการโครงการ

4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ

5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินการโครงการบรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

น็อกซ์ (Knox, 1992, p.199) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจ ว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อการหาประสิทธิภาพและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์

2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริง และข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ

3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ

4. การตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้

มิตเซล (Milzel, 1992, pp.594 - 595) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมาย

3 ประการ

1. เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
2. เพื่อช่วยให้ผู้ตัดสินใจมีการตัดสินใจที่ถูกต้อง
3. เพื่อการบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมือง เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย

สรุปได้ว่าการประเมินโครงการมีความมุ่งหมาย เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการด้วยการนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาประสิทธิผลเพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ได้ โดยคำนึงถึงความสำคัญของโครงการว่ามีความเหมาะสมเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพราะผลการประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นให้การดำเนินงานมีข้อบกพร่องน้อยลง ขณะเดียวกันก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้นในการทำงานของแต่ละโครงการ

6. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

จากความมุ่งหมายและความสำคัญดังกล่าวแล้ว พอสรุปได้ว่า

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 23) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. การประเมินช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจน กล่าวคือ ก่อนที่จะนำโครงการไปใช้ย่อมจะได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหารและผู้ประเมินว่ามีส่วนใดที่ไม่ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานการดำเนินงาน หากขาดความแน่นอน ที่แจ่มชัดจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องชัดเจนเสียก่อน
2. ประโยชน์เต็มที่ ทั้งนี้เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ ข้อมูลใดหรือปัจจัยใดที่เป็นปัญหาจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมคุณค่า ทรัพยากรทุกชนิดจะได้รับการจัดสรรให้อยู่ในจำนวนหรือปริมาณที่เหมาะสมเพียงพอแก่การดำเนินงาน ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นหรือมีมากเกินไป จะได้รับการตัดทอน และทรัพยากรใดที่ขาดจะได้รับการจัดสรรเพิ่มเติม
3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะโครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ดำเนินการเป็นไปด้วยดี
4. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (impact) ของโครงการ และทำให้โครงการมีข้อที่ทำความเสียหายลดน้อยลง
5. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน เพราะการประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบ และควบคุมชนิดหนึ่ง
6. การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการมิใช่เป็นการควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการ แต่เป็น

การศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขและเสนอแนะวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการอันยอมจะนำมาซึ่งผลงานที่ดีเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทั้งปวง

7. ผลของการประเมินโครงการอาจเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผน หรือ การกำหนดนโยบายของผู้บริหาร

8. การประเมินโครงการช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบถึงอุปสรรคปัญหาข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้ และ แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการโครงการ โดยข้อมูลดังกล่าวจะช่วยทำให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการนั้นต่อไป หรือยุติโครงการนั้นเสีย

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการ หมายถึง การประเมินโครงการ มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนการดำเนินการใช้ทรัพยากร การควบคุมคุณภาพ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการบริหารโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์

7. รูปแบบการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ มีความหลากหลายทั้งในด้านแนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย ในการประเมิน ดังนั้นแนวทางการประเมินจึงมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป ได้มีผู้สร้างทฤษฎีการประเมินโครงการในแต่ละทฤษฎีเป็นแนวคิดการประเมิน ซึ่งเรียกว่า “รูปแบบการประเมิน” (model of evaluation) มีรายละเอียดดังนี้

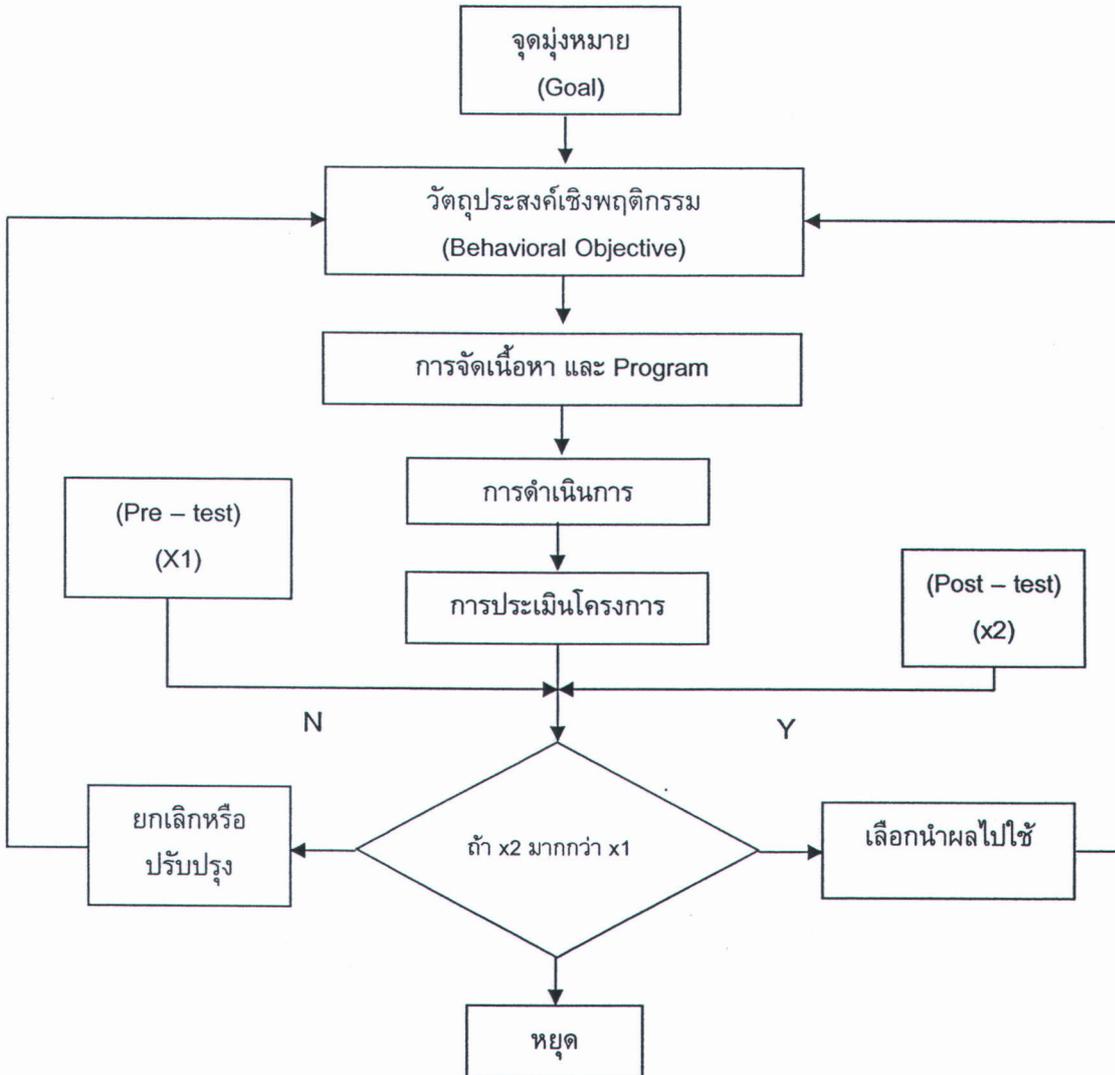
4.1 รูปแบบหรือโมเดลการประเมินของไทเลอร์ (Tyler's model of evaluation)

ไทเลอร์ (Tyler, 1949, p. 62) เป็นผู้ที่เริ่มต้นบุกเบิกแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการ เขามีความเห็นที่ “การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้” โดยเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ อย่างชัดเจน รัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้ว จะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง ไทเลอร์ ได้พัฒนาแบบจำลองนี้ขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินผลทางการศึกษาประเด็นที่ใช้ในการประเมิน คือ วัตถุประสงค์ เป็นการตรวจสอบว่าผล การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มุ่งเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน ตามแนวความคิดของไทเลอร์ มีขั้นตอนของการประเมินอาจกำหนดได้ดังนี้

1. ค้นหาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของโครงการที่จะประเมิน
2. นำจุดมุ่งหมายมาแตกเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. จัดเนื้อหาและ โปรแกรม (program) ของโครงการประเมินให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรมนั้นๆ
4. ทำการทดสอบการเริ่มโครงการ (pre - test) ด้วยเครื่องมือที่น่าเชื่อถือ
5. ดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้

6. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วทำการทดสอบอีกครั้งหนึ่ง (post - test)
 7. ประเมินประสิทธิภาพของโครงการโดยการเปรียบเทียบคะแนน จากผล การสอบ pre - test และ post - test
 8. นำผลการประเมินไปใช้
- จากขั้นตอนดังกล่าว สามารถเขียนออกมาในรูปโครงสร้างของ Model ได้ดัง

ภาพ 2

ภาพ 2 รูปแบบการประเมินตามโมเดลไทเลอร์

จุดอ่อนในแบบจำลองของ ไทเลอร์ (Tyler) นี้คือ การมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่นๆ กล่าวโดยสรุปก็คือ การประเมินโครงการในความเห็นของไทเลอร์ หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริง

หลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้ววัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้นๆ (เยาเวดี ราชชัยกุล, 2542, หน้า 32)

4.2 รูปแบบหรือโมเดลการประเมินของครอนบาค (Cronbach's Model)

สุพัฒน์ สุขมลสันต์ (2540, หน้า 159) กล่าวถึงรูปแบบการประเมินโครงการ ในปี ค.ศ. 1963 ครอนบาค (Cronbach) ได้เขียนบทความชื่อ "Course Improvement Though Evaluation" โดยได้ให้คำนิยามการประเมินตามทัศนะของตนไว้ว่า "การประเมินโครงการ" เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา ทั้งนี้ ครอนบาค ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ 3 ประการคือ

1. เพื่อปรับปรุงรายวิชา (course improvement) เพื่อตัดสินใจอุปกรณ์การเรียนการสอน และวิธีการสอนใดที่น่าพอใจ และมีส่วนใดที่ดำเนินการอยู่แล้วต้องแก้ไข
2. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับบุคคล (decision about individual) เช่น ในการตัดสินใจในการวางแผน การคัดเลือก การแยกกลุ่ม หรือแจ้งให้ผู้อยู่ในโครงการทราบว่าส่วนใดที่เขาเด่น และส่วนใดที่เขาควรต้องปรับปรุงแก้ไข เป็นต้น
3. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีในการบริหาร (administrative regulation) เช่น เพื่อการตัดสินใจว่า ระบบการศึกษาของโรงเรียนดีหรือไม่เพียงไร และครูแต่ละคนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพดีหรือไม่อย่างไร

สำหรับการประเมินผลโครงการเรียนการสอนนั้น ครอนบาค มีความเห็นว่า ควรทำการทดสอบทั้งจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และผลพลอยได้อื่น (side effect) ของโครงการนั้นด้วย ไม่ควรแต่จะทำการประเมินเฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพียงอย่างเดียว การทดสอบนั้นควรทดสอบความรู้ความสามารถต่างๆ ไปของผู้เรียน เพราะสิ่งเหล่านี้ได้วัดจากการวัดผลของแต่ละรายวิชาแล้ว

ครอนบาค ได้เสนอแนวทางหรือวิธีการประเมินผลไว้อีก 4 ขั้นตอน คือ

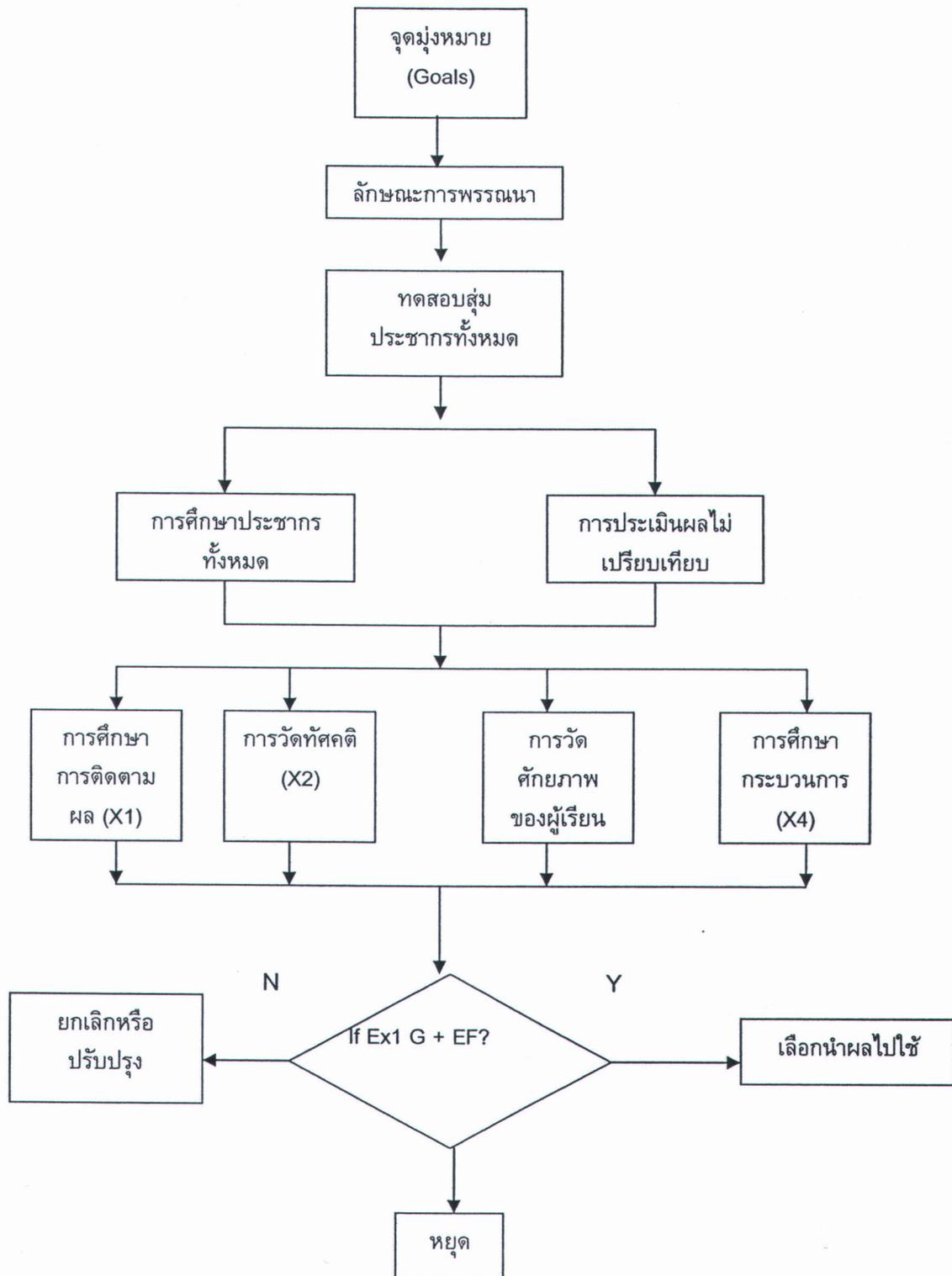
1. การศึกษากระบวนการ (process studies) ได้แก่ การศึกษาภาวะการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น การที่นักเรียนทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง การสังเกตผลการใช้สื่อ การซักถามนักเรียนขณะดำเนินการสอน ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สามารถนำมาเป็นข้อมูลที่ใช้เพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาได้เป็นอย่างดี
2. การวัดศักยภาพผู้เรียน (proficiency measurement) ครอนบาค ได้ให้ความสำคัญต่อคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนจากแบบทดสอบทั้งฉบับโดยให้ทัศนะว่า คะแนนจากแต่ละข้อสามารถชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วและสิ่งที่ควรจะพัฒนาต่อไป ด้วยเหตุนี้ ครอนบาค (Cronbach) จึงให้ความสำคัญต่อการสอบเพื่อวัดสมรรถภาพของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอนว่า มีความสำคัญมากกว่าการสอบประจำภาคเรียนหรือการสอบปลายปี

3. การวัดทัศนคติ (attitude measurement) ครอนบาค ให้ทัศนะว่า การวัดทัศนคติเป็นผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเช่นกันการวัดทัศนคติอาจทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม และอื่นๆ

4. การติดตามผล (follow - up studies) เป็นการติดตามผลการทำงาน หรือภาวะการเลือกศึกษาต่อในสาขาต่างๆ รวมทั้งการให้บุคคลที่เรียนในระดับชั้นพื้นฐานที่ผ่านมาแล้วได้ประเมินถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิชาต่างๆ ว่าควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยในการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาเหล่านั้นต่อไป

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า ตามแนวคิดของครอนบาค นั้น การประเมินผลโครงการต้องทำการวัดหลายๆ ด้าน (multidimensional studies) ไม่เพียงแต่การวัดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น ต้องพยายามวัดผลที่เกิดขึ้นอื่นๆ ด้วย (side effects) เช่น ทัศนคติภาพของผู้เรียนทัศนคติ รวมทั้งการติดตามผลของการเรียนหลังเสร็จสิ้นการเรียนการสอนแต่ละรายวิชาด้วยว่าผู้เรียนได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการเรียนหรือไม่ เครื่องมือในการทดสอบก็มี proficiency test แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นต้น แต่ ครอนบาค ให้ความสำคัญมากกับคะแนนที่ได้จากแต่ละข้อทดสอบแทนที่จะเป็นคะแนนรวม และมุ่งทำการทดสอบกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่หรือเกือบทั้งหมดด้วยเครื่องมือที่แตกต่างกัน เขาไม่เชื่อเรื่อง Micro - studies และ Comparative Studies เพราะคิดว่า ผลที่ได้เชื่อถือได้ยาก เพราะมีตัวแปรบางอย่างเช่น bias และ placebos effects ที่ทำให้การทำกลุ่มตัวอย่างที่นำมาเปรียบเทียบกันเท่ากันได้ยาก แต่การวิจัยการศึกษาด้วยวิธีนี้ก็มิประโยชน์มากในการศึกษา ติดตามผล และ ในกระบวนการประเมินหรือวิธีการประเมินผล 4 ขั้นตอน คือ การศึกษากระบวนการ การวัด ทัศนคติภาพผู้เรียน การวัดทัศนคติ และการศึกษาติดตามผล ครอนบาค ให้การศึกษาติดตามผล (follow - up studies) มีความสำคัญมากที่สุด

ภาพ 3 รูปแบบการประเมินผลตามโมเดลครอนบาค

4.3 รูปแบบหรือโมเดลการประเมินของสคริฟเวน (Scriven's Model)

สคริฟเวน (Scriven, 2005, p. 36) ได้นำแนวคิดของ Cronbach มาปรับปรุงสร้างเป็นรูปแบบการประเมินขึ้นโดย Scriven ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินว่าเป็นการพิจารณาว่าการประเมินนั้นช่วยตอบคำถามต่างๆ ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่เป็นองค์ประกอบทางการศึกษา อันได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน บุคลากร วิธีการ หรือโครงการต่างๆ เช่น คำถามที่ว่าโครงการต่างๆ เหล่านี้มีประสิทธิภาพเพียงใด หรือดำเนินงานคุ้มกับการลงทุนหรือไม่ และรวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดเกณฑ์การประเมินและกระบวนการตัดสินใจด้วย

ความคิดเห็นของ สคริฟเวน ต่อการประเมินโครงการนั้น ไม่มีรูปแบบในลักษณะของรูปแบบจำลองที่แน่นอน แต่ว่าเป็นเพียงแนวความคิดเห็นหลายๆ ด้านที่มีประโยชน์ต่อการประเมินผลโครงการเท่านั้น แนวความคิดเห็นที่สำคัญๆ ของ Scriven ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของการประเมินสคริฟเวน (Scriven) กล่าวว่า การประเมินผลมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) ได้แก่ การประเมินผลในระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นโดยการให้ feed back ที่มีประโยชน์ต่อผู้ประเมินผลโครงการ

1.2 การประเมินสรุป (summative evaluation) ได้แก่ การประเมินเมื่อโครงการได้สิ้นสุดลงเรียบร้อยแล้ว เพื่อประโยชน์ในการศึกษาคุณค่าของโครงการและเพื่อการพิจารณานำลักษณะที่ดีของโครงการไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันต่อไป

2. วิธีการประเมิน ในการประเมินนั้น สคริฟเวน แบ่งวิธีการประเมินออกเป็น 2 ระดับกว้างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

2.1 การประเมินคุณค่าภายใน (intrinsic evaluation) คือ การประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย การให้หรือการกำหนดคะแนนและทัศนคติของผู้อื่นต่อเครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นการประเมินผลในระดับยังไม่ต้องปฏิบัติการ (not operational)

2.2 การประเมินคุณค่าปฏิบัติการ (pay - off evaluation) คือ การตัดสินใจคุณค่าผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือนั้นต่อนักเรียน

3. การประเมินผลจุดมุ่งหมาย (mediated evaluation) สคริฟเวน (Scriven) ยอมรับว่าปัญหาในการประเมินผลคุณค่าของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการนั้นลำบากเพราะต้องอาศัยเกณฑ์ (intermediated goals or criteria) ซึ่งผู้ประเมินผลจะต้องเป็นผู้สร้างจุดมุ่งหมายหรือเกณฑ์ดังกล่าวนี้ สคริฟเวนกล่าวว่าต้องอาศัยกิจกรรม 3 อย่าง ดังนี้คือ

3.1 ตรวจสอบและปรับปรุงจุดมุ่งหมายหรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้เสมอ ถ้าหากว่าผลที่เกิดขึ้นแตกต่างกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แต่ว่าเป็นผลที่ดีกว่า จึงต้องปรับปรุงแก้ไขเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายตามไปด้วย

3.2 สร้างคลังข้อสอบให้ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหลายของโครงการ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จโครงการ หรือแม้แต่ข้อสอบเกี่ยวกับการติดตามผลของโครงการในอนาคตด้วย

3.3 หาเกณฑ์ภายนอกมาตัดสินจุดมุ่งหมาย เนื้อหาของโครงการและเครื่องมือในการทดสอบ หากว่าไม่มีเกณฑ์ภายนอกมาช่วยประเมินผลด้วย เกณฑ์เหล่านี้อาจไม่มีความเที่ยงตรง แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะนี้ไม่ควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินโครงการเข้าร่วมด้วยระยะนี้อาจเรียกว่าระยะ “การวิเคราะห์ความคงที่” (consistency analysis) ก็ได้

4. การประเมินผลเปรียบเทียบและการประเมินผลไม่เปรียบเทียบ (comparative VS noncomparative evaluation) สคริฟเวน (Scriven) ไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของ ครอนบาค ในเรื่องการประเมินผลเปรียบเทียบ เขามีความเห็นว่าการประเมินผลเปรียบเทียบให้ได้ผลดีกว่าประหยัดกว่า และเชื่อว่า ความรู้เกี่ยวกับสถิติจะสามารถควบคุมตัวแปรที่ ครอนบาค คิดว่า เป็นปัญหาในการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม เช่น bias, placebos effect และ Hawthorn effects ได้นอกจากนี้ สคริฟเวน ยังกล่าวอีกว่า การประเมินผลเปรียบเทียบทำได้ง่ายกว่าการประเมินผลไม่เปรียบเทียบ เพราะค่าใช้จ่ายมากในการหามาตรวัดความสมบูรณ์หรือคะแนนสมบูรณ์ หนึ่ง จากแนวคิดดังกล่าวแล้วข้างต้นนี้ ทำให้ สคริฟเวน มีความเชื่อว่าการศึกษากลุ่มย่อย (micro-studies) ด้วยวิธีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มมีประโยชน์มากกว่าการศึกษาประชากรทั้งหมด (gross study)-ดังเช่น ครอนบาค ทั้งนี้เพราะว่า เขาเชื่อว่า สามารถกำจัดอิทธิพลแทรกแซงในการวัด (measurement - interference effects) และวิธีดังกล่าวนี้ทำได้ง่ายกว่า และบ่อยครั้งกว่าการศึกษาตามแนวคิดของ ครอนบาค

5. คุณค่าและราคาในการลงทุน (value and costs) สคริฟเวน เชื่อว่าการประเมินผลจะสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่พิจารณาถึงเรื่องคุณค่าและราคาในการลงทุน ดังนั้นเขาเชื่อว่าเรื่องที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวก็คือ

5.1 ความเป็นประโยชน์ในการใช้ (range of utility) ที่เราควรต้องพิจารณาด้วยว่า สิ่งที่ได้ลงทุนไปนั้นมีประโยชน์ใช้สอยมากหรือไม่

5.2 ขวัญหรือกำลังใจ (moral consideration) เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากในการดำเนินงานของโครงการ เราควรพิจารณาด้วยว่า ผลของโครงการจะทำให้ขวัญหรือกำลังใจในการทำงานของผู้ร่วมโครงการดีหรือไม่

5.3 ทุน (cost) เป็นเรื่องที่น่าประเมินผลโครงการไม่ค่อยกล่าวถึงกันนัก แต่คิดว่า ผู้ประเมินควรให้ความสำคัญด้วย

6. การประเมินไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมาย (goal - free evaluation) สคริฟเวน เป็นคนแรกที่ริเริ่มนำความคิดเกี่ยวกับการประเมินโดยไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มาใช้

เขาเชื่อว่าผู้ประเมินผลไม่จำเป็นต้องสนใจจุดมุ่งหมายของโครงการที่ตั้งไว้ก็ได้ แต่ด้วยวิธีการเสาะแสวงศึกษาและประเมินผล ผลผลิตที่เกิดขึ้นทุกๆ ทางของโครงการก็จะสามารถศึกษาทุกๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้ เขามีความเชื่อว่า การประเมินแบบไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมายนี้ดีกว่าแบบที่ต้องผูกพันกับจุดมุ่งหมาย (goal – based evaluation) เพราะว่า ผู้ประเมินผลอาจค้นพบผลผลิตบางอย่างที่ไม่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายแต่สิ่งที่ค้นพบนี้อาจถูกมองข้ามความสำคัญได้นอกจากนี้ สคริฟเวน เชื่อว่า การประเมินแบบไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมายนี้ ผู้ประเมินไม่ต้องรับรู้อะไรเลยจากผู้ดำเนินงานของโครงการ ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งกันทางด้านความคิดและเป็นการประหยัดเวลาได้ด้วย

7. รูปแบบจำลองวิถีแห่งการเปรียบเทียบ (pathway comparison model) วิถีแห่งการเปรียบเทียบเป็นแนวความคิดใหม่ของ สคริฟเวน ที่ประกอบด้วยรายการ (checklist) 9 ข้อ ที่นักประเมินผลควรปฏิบัติตามหลายๆ ครั้ง ในการประเมินผลโครงการในรอบแรกๆ จะเป็นการประเมินผลก้าวหน้าของโครงการ ในรอบสุดท้ายจะเป็นการประเมินผลสรุปรายการทั้ง 9 ข้อ ดังกล่าวแล้ว คือ

- 7.1 ค้นหาลักษณะและธรรมชาติของโครงการที่จะประเมินนั้น
- 7.2 ทำให้ธรรมชาติของผลสรุปที่ต้องการจากการประเมินผลนั้นชัดเจน
- 7.3 ประเมินความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของตัวแปรต้นและตัวแปรตามใน

โครงการ

- 7.4 ตรวจสอบความสัมพันธ์ต่อเนื่องของโครงการอย่างละเอียด
- 7.5 ตัดสินและประเมินค่าเกณฑ์ของคุณความดีและปรัชญาที่ขัดแย้งกัน

ในโครงการ

- 7.6 ประเมินค่าใช้จ่ายต่างๆ ของโครงการ
- 7.7 พิจารณาและประเมินกำลังของกลุ่มที่สำคัญของโครงการ
- 7.8 พิจารณาส่วนประกอบของโครงการ และสำรวจความต้องการเพื่อ

ตัดสินศักยภาพของโครงการ

- 7.9 สรุปคุณค่าของโครงการ

8. วิธีการปฏิบัติการเฉพาะกิจ (modus operandi method) สคริฟเวน ได้เสนอวิธีปฏิบัติการเฉพาะกิจ เป็นการประเมินผลชนิดหนึ่งที่มีประโยชน์มากต่อนักประเมินผลในกรณีที่ไม่สามารถทำการทดลอง หรือกึ่งทดลองจึงจะทำการประเมินผลโครงการได้ แนวความคิดของวิธีการดังกล่าวนี้ก็คือ การสืบแสวงดูว่าสิ่งที่เราพยายามประเมินผลอยู่นั้น คือ ต้นเหตุของผลที่เกิดขึ้นที่ต้องการ หรือไม่ต้องการ ใช่หรือไม่ วิธีการดังกล่าวนี้มักใช้ในการสืบสอบสวนและแสวงหาผู้กระทำความผิด ดังนั้น นักประเมินจึงต้องพยายามหาความสัมพันธ์ของเหตุและผลผลิตของโครงการที่เกิดขึ้นให้ได้ว่าสาเหตุที่แท้จริงคืออะไรแน่ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

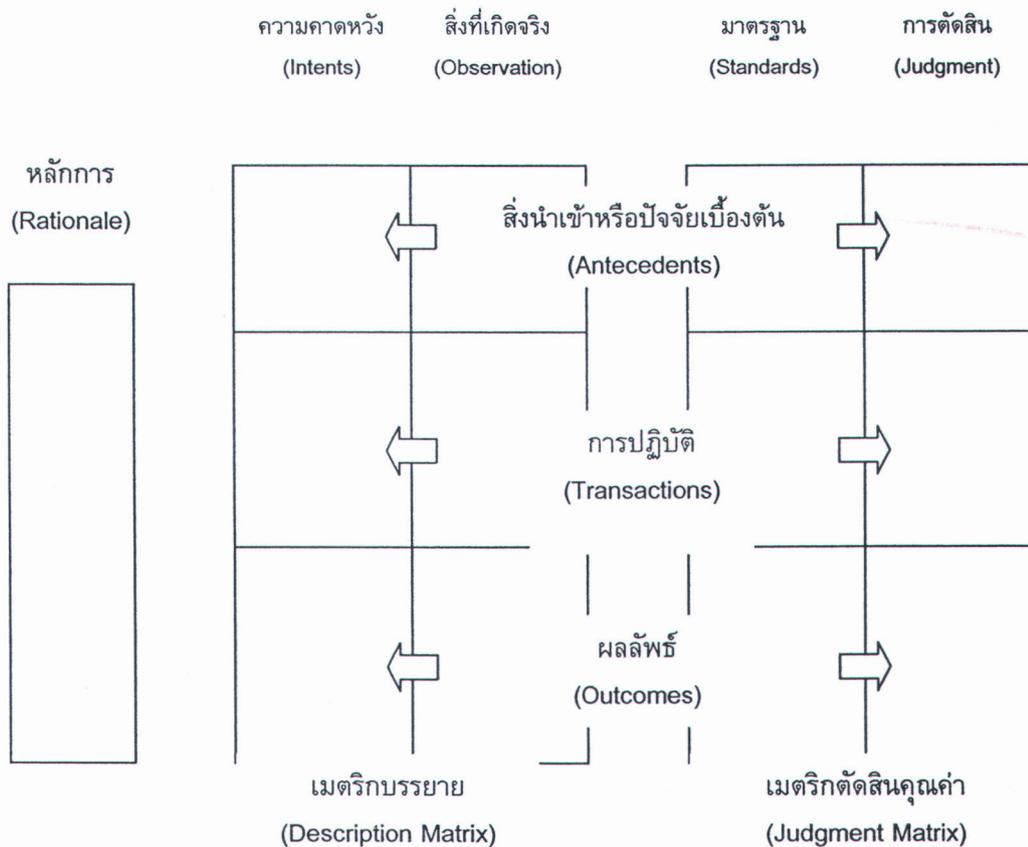
1. ตรวจสอบสาเหตุที่มีอยู่ทีอาจเป็นไปได้ว่า คือ สาเหตุของผลที่เกิดขึ้น ถ้ามีเพียงสาเหตุเดียว สาเหตุนั้นก็คือสาเหตุที่แท้จริง
2. ถ้ามีสาเหตุหลายๆ อย่างทีอาจเป็นไปได้ว่า เป็นสาเหตุที่แท้จริง ตรวจสอบดูความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลทีแท้จริง เมื่อไม่มีเหตุใดเลยทีทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลทีสมบูรณ์ได้นั้นแสดงว่า ยังหาสาเหตุทีแท้จริงยังไม่พบ
3. ถ้าตรวจสอบว่ามีเพียงเหตุเดียวเท่านั้น ทีมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลทีแท้จริงได้ สาเหตุนั้นอาจเป็นสาเหตุร่วมสาเหตุหนึ่งของผลทีเกิดขึ้น
4. ถ้ามีสาเหตุหลายอย่างทีต่างทีมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลทีสมบูรณ์กับผลทีเกิดขึ้นได้ สาเหตุเหล่านั้นอาจเป็นสาเหตุร่วมทีทำให้เกิดผลดังกล่าว

9. การประเมินคุณค่าของการประเมิน (meta - evaluation) แนวคิดของ สคริฟเวน ในการประเมินคุณค่าของการประเมิน ยังเป็นของใหม่มากในวงการประเมินผล แม้ว่า จะมีความกล่าวถึงเรื่องนี้บ้าง แต่วยังไม่มีรูปแบบจำลองในการประเมินอย่างชัดเจน เป็นเพียงการบรรยายเชิงวิจารณ์ผลงานของการประเมินผลโครงการทีได้ทำเรียบร้อยแล้วเท่านั้น แต่ มีข้อทีน่าสนใจมากเกี่ยวกับการประเมินผลนี้ที สคริฟเวน กล่าวไว้ว่า ผู้ทำการประเมินผลนั้น จำเป็นอย่งทีจะต้องค้นหาเกณฑ์แรกเริ่ม (initial criterion) ทีแท้จริงทีผู้รับผิดชอบของ โครงการต้องการจะรู้อย่างแท้จริง และนี่คือสิ่งแรกทีผู้ทำการประเมินผลจะต้องค้นหาให้ได้เสีย ก่อนทีจะดำเนินการใดๆ ในการประเมินขั้นต่อไป

4.4 รูปแบบการประเมินผลของสแต็ก (Stake's Model)

สแต็ก (Stake, 1999, p. 45) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินผลโดยเน้นเรื่อง การตัดสินใจเป็นสำคัญ (Judgement Model) โดยได้นำเอาแนวความคิดของ สคริฟเวน และครอน บาค มาประยุกต์ให้อยู่ในรูปนามธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้มองเห็นภาพชัดเจนและสะดวกในการวัด และการประเมินมากขึ้น สแต็ก ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง การบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา และได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ว่าผู้ประเมิน จะต้องทำการบรรยายให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของโครงการทั้งทีเป็นภาพทีคาดหวังของโครงการ และภาพจริงของโครงการ ซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สแต็ก เรียกว่า ส่วนการบรรยายหรือเมทริกซ์ การบรรยายโครงการ หลังจากนั้นจึงทำการตัดสินใจให้คุณค่าของโครงการ โดยนำเสนอทั้งทีเป็น เกณฑ์มาตรฐานหรือเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ (ไพรัช ธิติย์ผาด, 2543, หน้า 9)

สแต็ก ได้ตั้งชื่อแบบจำลองในการประเมินผลของเขาว่าแบบจำลองการสนับสนุน
(Countenance Model)

ภาพ 4 รูปแบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) ตามโมเดลสแต็ก

ในเมตริกการบรรยายนั้น ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (goals or intents) เป้าหมายที่ครอบคลุมนโยบายทั้งหมด สำหรับการประเมินการศึกษาไม่ควรจะสนใจเป้าหมายเฉพาะในแง่พฤติกรรมของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย ความคาดหวังนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1.1 สิ่งนำเข้าไปหรือปัจจัยเบื้องต้น (antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อนซึ่งอาจจะเกี่ยวพันกับผลของการเรียนการสอน

1.2 ปฏิบัติการ (transactions) เป็นผลสำเร็จของการจัดการทำงานเป็นองค์ประกอบของขบวนการเรียนการสอน

1.3 ผลลัพธ์ (outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

2. สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มีส่วนประกอบ 3 ส่วนเช่นกัน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เป็จริง มิได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าข้อมูลที่เราได้มีความเที่ยงหรือความตรง แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

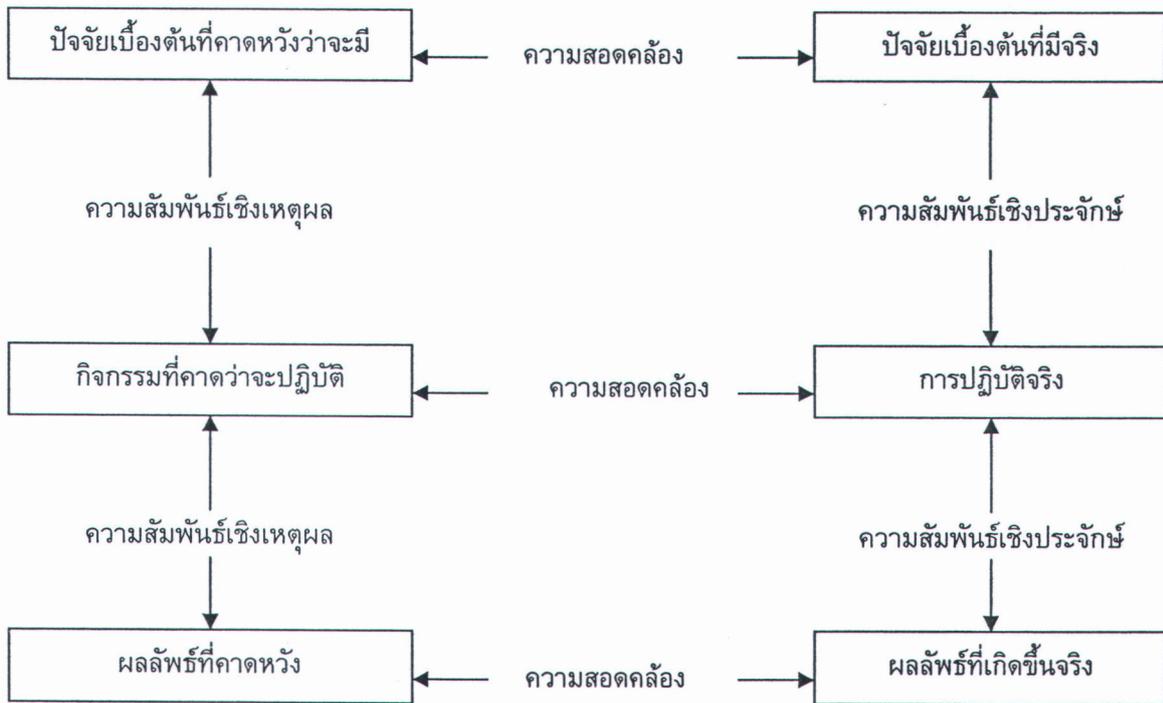
ในเมตริกซ์การตัดสินใจคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาดูว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยทั่วๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด คือ

1. เกณฑ์สมบูรณ์ (absolute criterion) เป็นเกณฑ์ที่เราตั้งไว้ อาจะเกิดขึ้นก่อนโดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมของกลุ่ม ขนิษฐา วิทยานุมาศ (2540, หน้า 178 - 179)

สเติก ใช้คำว่า "Contingency" ในความหมายที่เป็นความต่อเนื่องเชิงสัมพันธ์ในแนวคิด ซึ่งหมายถึง "ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล" (logical contingency) และ "ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์" (empirical contingency) จากภาวะของสิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น ภาวะการณ์ปฏิบัติการและภาวะผลลัพธ์ที่คาดหวัง ตามลำดับ ส่วนคำว่า "Congruence" ใช้ในความหมายที่เป็นความสอดคล้องระหว่างภาวะของความคิดหวังกับภาวะที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นความสอดคล้องในแนวนอนและเป็นความสัมพันธ์เชิงประจักษ์

เมตริกซ์การบรรยาย

ภาพ 5 รูปแบบจำลองความต่อเนื่องเชิงสัมพันธ์และความสอดคล้องตามโมเดลสแต็ก

สแต็ก ยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักซึ่งประกอบด้วยกระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

1. พูดยุกับบุคลากรและผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
2. กำหนดขอบเขตของโครงการ
3. ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
4. ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
5. รวบรวมประเด็นและปัญหาต่างๆ ที่น่าจะประเมิน
6. กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
7. คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสินใจ และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ
8. สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติและ

ผลลัพธ์

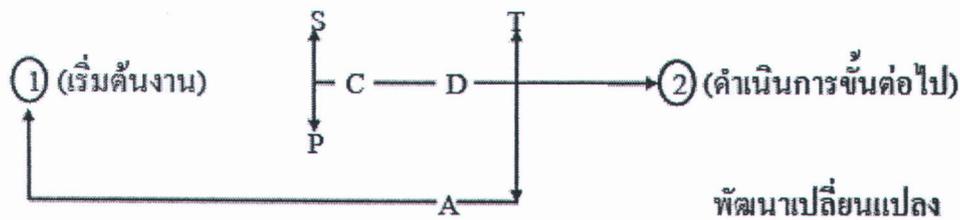
9. เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา
10. ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง
11. เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ต่างๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นจะต้องดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากน้อยตามควรแก่กรณี

4.5 รูปแบบการประเมินผลของโปรวัส (Provus's Model)

นิคม ตั้งคะพิภพ (2540, หน้า 185) กล่าวถึง หลักการประเมินผลรูปแบบของโปรวัส คือ การตรวจสอบว่าการดำเนินงานตามโครงการได้ผลตรงหรือคาดเคลื่อนไปจากมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 58) และโปรวัส ได้เสนอแบบจำลองในการประเมินผลโครงการ ชื่อแบบจำลองการประเมินความไม่สอดคล้องกัน (the discrepancy evaluation model) ซึ่งเป็นผลจากความพยายามที่จะประยุกต์ทฤษฎีการประเมินและการจัดการ (evaluation and management theory) มาใช้กับการประเมินในระบบโรงเรียน แบบจำลองนี้เป็นแบบประเมินที่กำลังดำเนินการอยู่ มีจุดหมายสำคัญในการพัฒนาและประเมินไปในขณะเดียวกัน

แนวความคิดการประเมินของโปรวัส สามารถนำเสนอเป็นโมเดลการประเมินซึ่งมีรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย เยาวดี ราชชัยกุล (2542, หน้า 53) ดังภาพ 4

ภาพ 6 การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐานตามโมเดลของโปรวัส

จาก ภาพ 6 สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมาย ดังนี้

S คือ standard หมายถึง เกณฑ์มาตรฐาน

P คือ program Performance หมายถึง การปฏิบัติงานของโครงการ

C คือ comparison หมายถึง การเปรียบเทียบ

D คือ discrepancy Information หมายถึง สารสนเทศที่แสดงความแตกต่าง

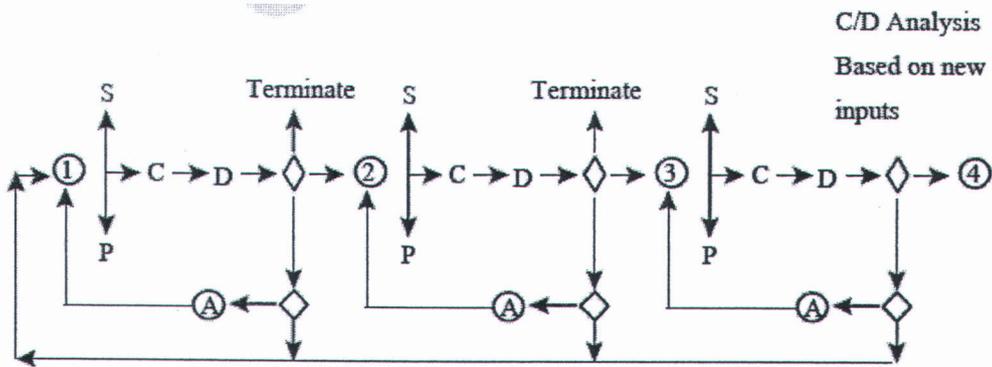
T คือ terminate หมายถึง การยุติกิจกรรม

A คือ alternative หมายถึง ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

ในลักษณะของการพัฒนาการทำงานของโครงการให้มีผลดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ โปรวิสได้กำหนดขั้นตอนในการประเมินผลออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการประเมินรายละเอียดของการออกแบบโครงการ (Design Program) ซึ่งได้แก่ การพิจารณาถึงจุดประสงค์ของโครงการ ที่งานที่เกี่ยวข้อง วัสดุ สื่อ - อุปกรณ์ต่างๆ แผนการ กิจกรรม ตลอดจนการกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ
2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการกำหนดแผนในการดำเนินงานตามโครงการ
3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนการที่กำหนด
4. ขั้นตอนการติดตามผลที่เกิดขึ้นจริงจากโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด
5. ขั้นตอนการพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของโครงการหรือกิจกรรมที่กระทำการประเมินผลในขั้นตอนต่างๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น สามารถที่จะนำแนวคิดตามโมเดลที่โปรวิสได้พัฒนาขึ้นมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาโครงการได้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ โมเดลในขั้นตอนดังกล่าวจึงได้รับการนำมาเชื่อมโยงให้ต่อเนื่องเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบที่ขยายเพิ่มขึ้นได้ดังนี้ B.R. Worthen (1973, p.174)

ภาพ 7 แบบจำลองแนวคิดการประเมินของโปรวิสในส่วนของการขยายความต่อเนื่อง จากภาพ 7 สัญลักษณ์ต่างๆ มีความหมายเหมือนเดิม ดังนี้

- S = standard
- D = discrepancy information
- P = program performance A = alternative
- C = comparison

แนวคิดและโมเดลการประเมินที่เสนอโดยโปรวิสนั้นจะเห็นว่า มีความพยายามในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการประเมินร่วมกับทฤษฎีการจัดการในการประเมินโครงการ โดยให้การประเมินดำเนินไปในลักษณะที่เป็นพลวัต (dynamic) ควบคู่กันไปกับการดำเนินโครงการ นับว่าเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาโครงการ และช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าจะต้องประสบความล้มเหลวอย่างน่าเสียดาย เมื่อโครงการดำเนินไปแล้ว นอกจากนั้น

แนวคิดของโปรวัสมีจุดเน้นที่สำคัญของการประเมิน ก็คือ การหาความแตกต่างหรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างมาตรฐานกับการปฏิบัติโดยใช้การทำงานเป็นทีม และโดยให้บทบาทของนักประเมินเป็นอิสระจากคณะผู้ดำเนินโครงการ ในขณะที่เดียวกัน ผู้ดำเนินโครงการจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการประเมิน ดังนั้น ความเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างคณะผู้ประเมินกับคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการ จึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งนับเป็นเรื่องที่ยาก แต่ก็มีคุณค่ามากต่อการประเมิน ถ้าหากว่าสามารถดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์หรือตามหลักฐานต่างๆ ได้ โดยปราศจากความลำเอียงส่วนบุคคล และโดยใช้นักประเมินทำหน้าที่ แต่เพียงการให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ช่วยกระตุ้นให้ผู้ดำเนินการได้ตัดสินใจดำเนินโครงการอย่างอิสระเท่านั้น การประเมินตามแนวคิดนี้จะต้องอาศัยหลักการที่สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน และให้ความสำคัญต่อการพัฒนา โดยมีเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นปรนัยและมีความเป็นไปได้ควบคู่กันไป

4.6 รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin's Model)

อัลคิน (Alkin, 2002, p. 105) มีแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการว่าเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ และได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลสารสนเทศที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้ในการพิจารณาเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ (สุขุม มูลเมือง, 2530, หน้า 23) อัลคิน ได้เสนอองค์ประกอบของการประเมินผลโครงการไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การประเมินระบบ (system assessment) เป็นวิถีทางของการพิจารณาขอบข่ายและชี้เฉพาะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละอย่าง ความต้องการเหมือนกับช่องว่างระหว่างจุดมุ่งหมายกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาทางด้านการประเมินผลเป็นปัญหาหนึ่งของการกำหนดความต้องการของนักเรียน ของกลุ่มชนและของสังคมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่

ขบวนการในขอบข่ายงานของการประเมินระบบเพื่อที่จะให้ได้ขอบข่ายการตัดสินใจ การประเมินเฉพาะเจาะจง การรวบรวมข่าวสาร และการรายงานข้อมูลโดยสรุป ต้องใช้วิธีการหาความรู้ (methodology) และเทคนิคต่างๆ ที่จะทำในเรื่องของการวางแผนการทดลองข้อมูลโดยสรุปต้องเปรียบเทียบได้ เป็นประวัติเก็บไว้ได้ หรือใช้เป็นข่าวสาร

2. การจัดเตรียมโปรแกรม (program planning) เป็นสิ่งที่ต้องดูเป็นสิ่งที่สองเกี่ยวกับการจัดหาข่าวสารที่ทำให้ผู้ทำการตัดสินใจสามารถวางแผนการตัดสินใจได้ ดังนั้นในการจัดเตรียมโครงการ นักประเมินผลต้องให้ข้อมูลเตรียมไว้เพื่อคำนวณตั้งแต่แรก งานของนักประเมิน คือ การเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้ได้เป้าหมาย และการกำหนดผลลัพธ์ของการกระทำต่างๆ ที่ควรจะเกิดขึ้นในรูปแบบของความสัมพันธ์ เป็นที่กระจ่างชัดว่า การรวบรวมและการ

วิเคราะห์ข้อมูลในชั้นตอนนี้ต่างกับชั้นตอนอื่นๆ ต้องใช้เทคนิคประเมินผลจากกฎเกณฑ์ภายนอก-ภายในควบคู่กัน

3. การประเมินการนำไปใช้ (program implementation) เมื่อผู้ทำการตัดสินใจได้ เลือกโปรแกรมใดโปรแกรมหนึ่งไปใช้แล้ว การประเมินผลในขั้นนี้จะต้องดูให้ครอบคลุมถึงการบรรยายการใช้สูตร (formulated) ของโปรแกรมนั้น ในการตัดสินใจวางแผนโปรแกรม ในกรณีที่มีโปรแกรมที่นำไปใช้และดูถึงความสอดคล้องระหว่างข้อมูลภาคบรรยาย (description of inputs) ที่เข้ามาในระบบกับข้อมูลที่สังเกตได้

4. การปรับปรุงโปรแกรม (program improvement) ผู้ประเมินมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงโปรแกรม ซึ่งเป็นขบวนการขั้นที่สี่ โดยการให้ข่าวสารมากที่สุดเท่าที่จะมากได้เกี่ยวกับความสำเร็จในทุกๆ ส่วนของโปรแกรม ในการประเมินผลการปรับปรุงโปรแกรม จะเป็นที่น่าประเมินผลต้องรู้ถึงบทบาทพื้นฐานของนักสังเกตการณ์(interventionist) จุดสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของนักประเมินในขั้นนี้ก็คือประการแรก ต้องเป็นนักสังเกตการณ์ที่พยายามจะให้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดการขยายความและมีการปรับปรุงโปรแกรม เมื่อนักประเมินได้วิเคราะห์ปัญหาและรวบรวมข่าวสารแล้ว ข้อมูลที่ได้ก็จะส่งไปให้ผู้ทำการตัดสินใจ เพื่อที่จะแก้ไขระบบ เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติการทางโปรแกรมข่าวสารต้องคลุมข้อมูลที่ขยายขอบข่ายไปเพื่อให้โปรแกรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และมีการตรวจสอบ นอกจากนั้น ข่าวสารที่ให้อาจจะเกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อโปรแกรมในส่วนต่างๆ หรือโปรแกรมอื่นๆ

5. การรับรองโปรแกรม (program certification) ในการประเมินผลเพื่อการรับรองโปรแกรม บทบาทของนักประเมินก็คือ ต้องให้ข่าวสารแก่ผู้ทำการตัดสินใจที่จะทำให้เขาตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรมว่า เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพที่จะเอาไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างกว้างขวาง นักประเมินต้องพยายามให้ข่าวสารที่ช่วยผู้มีอำนาจสั่งการตัดสินใจได้ว่าโปรแกรมนี้อาจจะตัดทิ้ง ขยาย เก็บ หรือเอาไว้ใช้ต่อไป

จากแนวคิดหลักตามรูปแบบการประเมินของอัลคินนั้น จะเห็นว่าเป็นการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ โดยมีนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและการเตรียมข้อมูล รวมทั้งสรุปและรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมว่าเป็นการประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการ เพื่อช่วยให้ได้วิธีการที่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประเมินการดำเนินโครงการ เพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ และสุดท้าย คือ การประเมินเพื่อรับรองโครงการ อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าว ยังขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน จึงยังไม่แพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควรแต่ก็ได้ให้แนวคิดพื้นฐานของการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าควรจะมีการประเมินที่เป็นระบบเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) แห่งมหาวิทยาลัย Ohio State University สหรัฐอเมริกาและคนอื่นๆ ได้เสนอ รูปแบบการประเมิน เรียกชื่อว่า "CIPP Model" ซึ่งเป็น model ที่ได้รับความสนใจจากนักประเมินผลเป็นอย่างมากในปัจจุบัน คำว่า CIPP เป็นคำย่อของคำว่า context, input, process และ product รูปแบบของการประเมินผลโดย CIPP Model นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและหรือสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม (PDK national study committee on evaluation 1977, p. 261 - 265)

แบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย โดยเฉพาะการประเมินผลโครงการประชุม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้าเพื่อบ่งชี้จุดเด่น จุดด้อยของการประชุม เพื่อนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการประชุมได้ทันทั่วทั้ง และมีการประเมินรวมสรุปหลังโครงการประชุมสิ้นสุดแล้ว เพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมแบบจำลองที่เหมาะสม ที่จะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินแบบ CIPP จึงเป็นที่นิยมใช้ ทั้งนี้ เพราะนักประเมินจะได้ข้อดี ข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่าเป็นการรับข่าวสารแบบสะสม ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นแบบจำลองที่เข้าใจง่าย สะดวกในการปฏิบัติ จึงเป็นที่นิยมกว้างขวาง

4.7 รูปแบบของการประเมินโครงการแบบจำลองซีป (CIPP Model)

สุขุม มูลเมือง (2530, หน้า 25) ให้ความหมายการประเมินผลแบบ CIPP Model ว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่เสนอโดย Daneil L Stufflebeam แห่งมหาวิทยาลัย Ohio State University สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็น model ที่ได้รับความสนใจจากนักประเมินผลเป็นอย่างมากในปัจจุบัน คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำว่า context, input, process และ product รูปแบบของการประเมินโดย CIPP Model นั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสมในการประเมินนั้นมุ่งที่จะประเมินจากสิ่งที่จะประเมิน 4 ประการ ด้วยกันคือ

1. สภาพแวดล้อม (context) เพื่อพัฒนาจุดมุ่งหมายของโครงการ
2. ปัจจัยนำเข้า (input) เพื่อการออกแบบโครงการ
3. กระบวนการ (process) เพื่อประเมินขั้นตอนในการดำเนินงานตามโครงการ
4. ผลผลิต (product) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ตามโครงการดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินสภาพแวดล้อม (context evaluation) เป็นการประเมินความต้องการ หรือความจำเป็นเพื่อจัดทำโครงการหรือจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการต่างๆ ซึ่งทำได้โดยศึกษาสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อโครงการวิธีการประเมินสภาวะแวดล้อมมี 2 วิธี คือ

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (contingency model) เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อมเพื่อหาโอกาสแรงผลักดันจากภายนอกระบบ (opportunities and pressure outside of the mediate system) เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้พัฒนา ส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้นโดยใช้การสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กำหนดอย่างกว้างๆ

2. การประเมินโดยการเปรียบเทียบ (congruence model) เป็นการประเมินโดยการเปรียบเทียบระหว่าง การปฏิบัติจริง (actual result) กับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การประเมินแบบนี้ทำให้เราทราบว่าวัตถุประสงค์ใดบ้างที่ไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้

การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation) เป็นการประเมินความพอเพียงของปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งมักจะประเมินในเรื่องต่างๆ คือ

1. ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ
2. ยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ
3. การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้

เช่นหน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ

การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการประเมินว่า ได้นำโครงการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งทำได้ 2 ลักษณะ คือ ประเมินก่อนนำไปปฏิบัติจริงและประเมินกระบวนการขณะปฏิบัติอยู่ ซึ่งจะให้ได้ผลทันทั่วถึง เพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการดำเนินโครงการอันจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

การประเมินผลผลิต (product evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่ได้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งอาจทำได้ทันทีที่โครงการสิ้นสุดลง และมีการติดตามผล การปฏิบัติงานต่อมาอีกระยะหนึ่ง ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการรับรอง การล้มเลิกหรือการปรับขยายโครงการ

จำเนียร สุขหลาย (2540, หน้า 207) กล่าวว่า แบบจำลองชิปจะประเมินในเรื่องต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (context evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ (planning decisions)
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ (structuring decisions)
3. การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการไปปฏิบัติ (implementing decisions)
4. การประเมินผลผลิต (product evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูแลผลสำเร็จของโครงการหรือทบทวนโครงการ (recycling decisions)

ทิตนา แคมณี กล่าวถึงการประเมินตามแบบจำลองชิป (CIPP Model) ของ Phi Delta Kappa ดังนี้

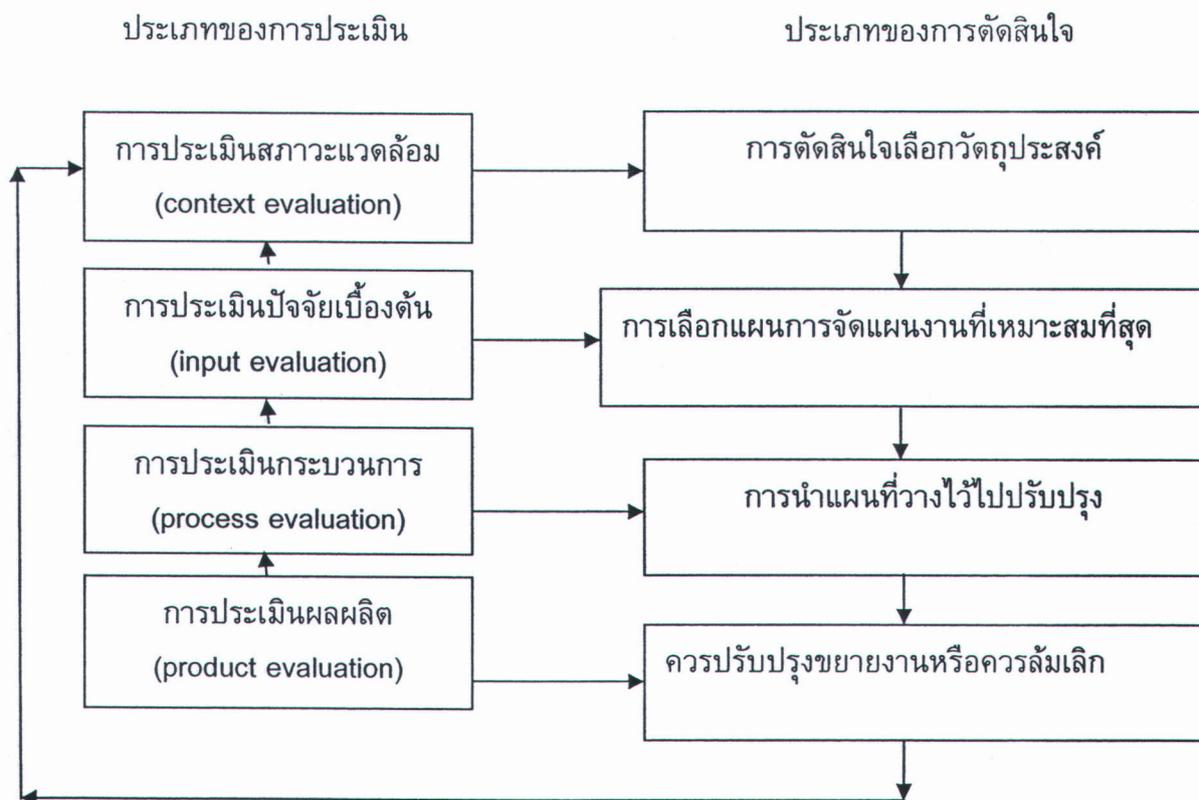
context evaluation หมายถึง การประเมินผลวัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายต่างๆ

input evaluation หมายถึง การประเมินผลระบบโครงสร้าง รวมทั้งระบบ การจัดการบริหารต่างๆ ด้วย

process evaluation หมายถึง การประเมินผลการจัดกิจกรรมต่างๆ

product evaluation หมายถึง การประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมนั้น

การใช้แบบจำลองชิปอย่างเต็มรูปจะให้สารสนเทศแบบสะสม กล่าวคือ การตัดสินใจหลังจากการประเมินสภาวะแวดล้อมแล้ว จะเป็นแนวทางสำหรับการประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ การประเมินผลผลิต ขณะเดียวกันการตัดสินใจหลังการประเมินปัจจัยเบื้องต้นแล้วจะเป็นแนวทางในการประเมินกระบวนการและการประเมินผลผลิต และจากการประเมินกระบวนการและผลผลิต ผลที่ได้จะย้อนกลับไปสู่การตัดสินใจเลือก วัตถุประสงค์และการเลือกแนวทางในการจัดโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์อีกด้วย ดังนั้น แบบจำลองชิป ซึ่งใช้เพื่อประเมินโครงการแล้วยังสามารถช่วยในการพัฒนาโครงการได้ด้วย (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2542, หน้า 67) และเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และขั้นตอนของการ ประเมินแบบจำลองชิป และประเภทของการตัดสินใจ สรุปเป็น ภาพ 8

ภาพ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจ

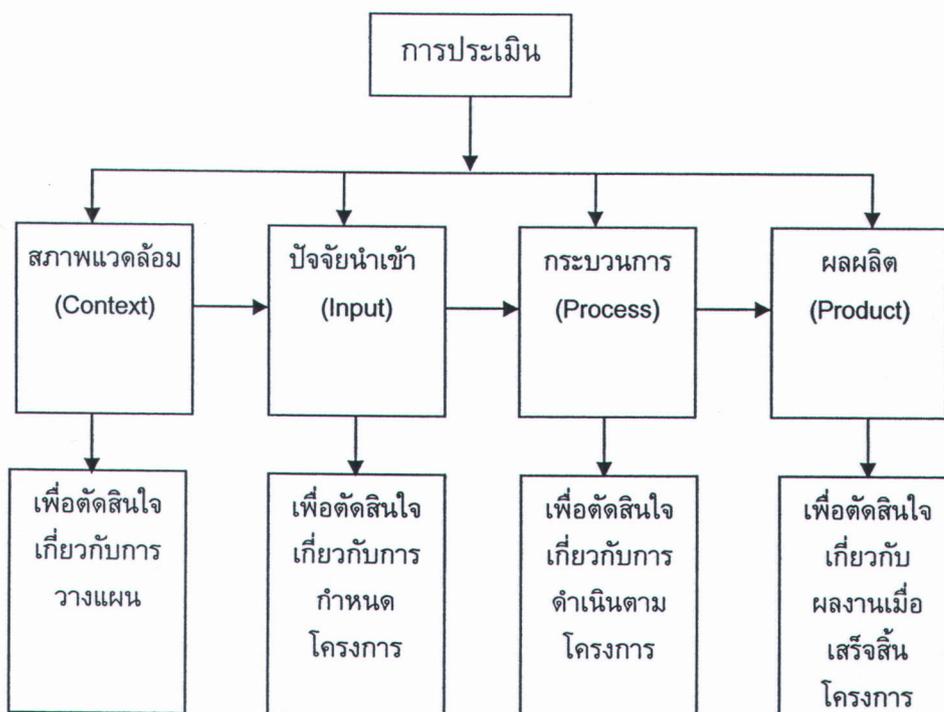
จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่า โมเดลซิป แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเภท และเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงการด้วยการแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. การประเมินก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อวางแผนโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการของโครงการ โดยเขียนในรูปเอกสารโครงการ

2. การประเมินขณะดำเนินโครงการ ในรูปแบบซิป คือ การประเมินกระบวนการในระหว่างนำโครงการที่วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

3. การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ ซึ่งรูปแบบซิป เรียกว่า การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบผลสำเร็จตามที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด

รูปแบบของการประเมินผลโครงการโดยทั่วไป จะวางให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการนั้น ในกรณีที่การประเมินโครงการมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้า เพื่อป้องกันจุดเด่นและจุดด้อย ซึ่งจะนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการได้ทันที และมีการประเมินรวมสรุป หลังโครงการสิ้นสุดแล้ว เพื่อป้องกันผลสัมฤทธิ์ของโครงการแบบจำลองที่เหมาะสมจะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินผลดังกล่าว คือแบบจำลองซิป (CIPP Model) ของแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2542, หน้า 66)

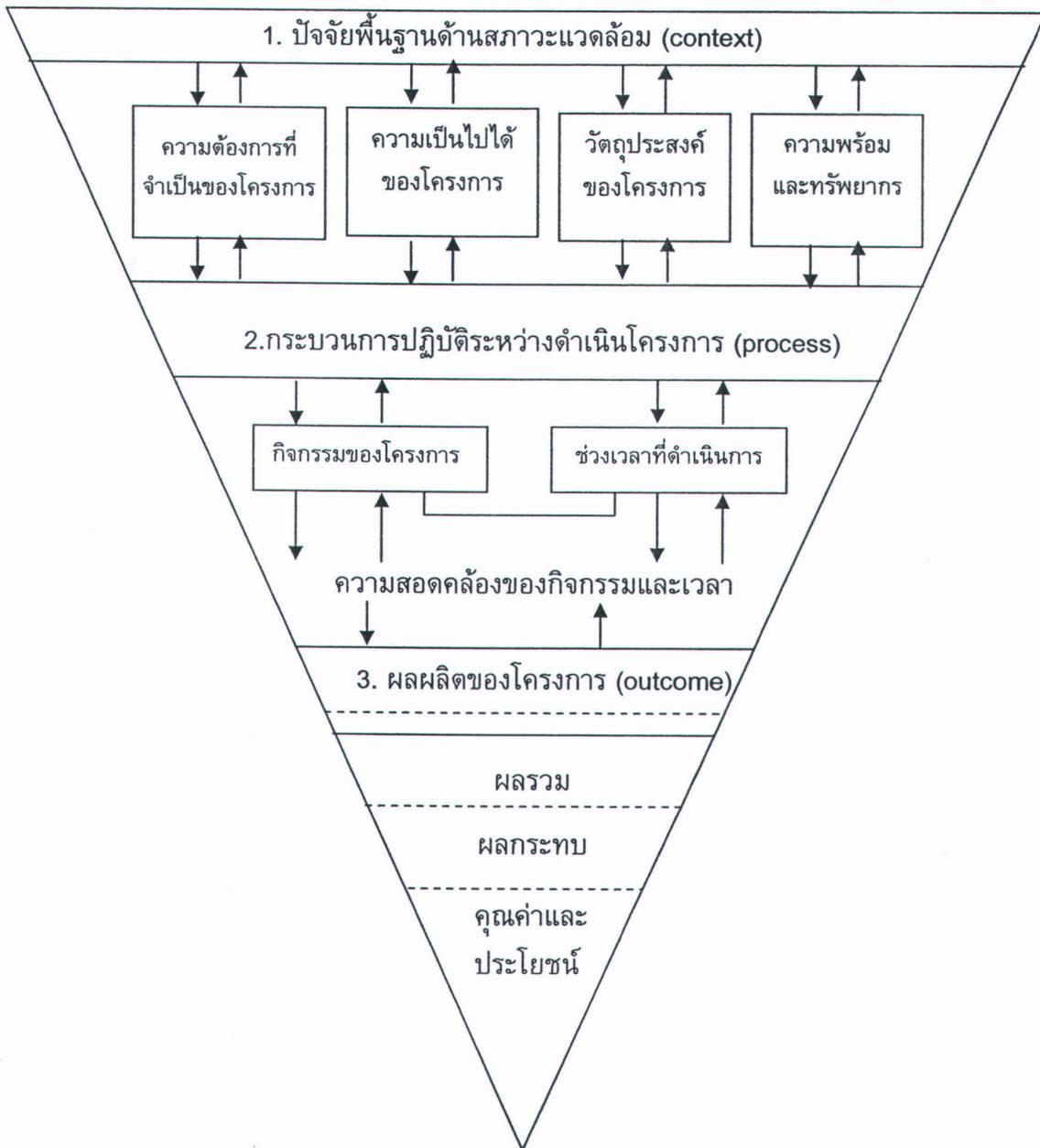

ภาพ 9 โครงสร้างของการประเมินตามแบบจำลองซิป CIPP Model

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แบบจำลองซิป (CIPP Model) เป็นรูปแบบที่สามารถประเมินได้ทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการประเมินตั้งแต่บริบทและสภาพแวดล้อม (context) ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (product) รูปแบบนี้จึงสามารถให้ข้อมูล ค่อนข้างละเอียดแก่ผู้บริหารในการประเมินโครงการต่างๆ ทำให้ผู้บริหารสามารถตรวจสอบหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้ทุกขั้นตอน และแก้ไขได้ทันเวลา ผลจากการประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบจำลองซิป (CIPP Model) จะช่วยในการตัดสินใจทำการเปลี่ยนแปลงหรือดำเนินโครงการต่อไป จึงทำให้รูปแบบนี้เป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลาย

4.8 รูปแบบการประเมินแบบจำลองการประเมิน “CPO”

การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจสำเร็จ รวมทั้งแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้างและการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการประเมินโครงการจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยขั้นพื้นฐานของโครงการตลอดจนกระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการและผลผลิตของโครงการภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ เยาวดี ราชัยกุล (2542, หน้า 301 – 319) ได้พัฒนาเป็นรูปแบบหรือแบบจำลองของการประเมินโครงการขึ้นซึ่งเป็นแบบที่เหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุดดังนี้

ภาพ 10 แบบจำลองการประเมิน "CPO" (CPO 'S Evaluation Model)

ที่มา : เยาวดี ราชชัยกุล (2542, หน้า 301 – 319)

สัญลักษณ์ที่ใช้ในภาพประกอบมีดังนี้

1. ----- หมายถึง เส้นแบ่งระหว่างองค์ประกอบซึ่งแยกกันไม่
เด็ดขาด
2. \longleftrightarrow หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบในลักษณะ
ของการสืบสานแบบสองทางอย่างครบวงจร

3. C หมายถึง ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม
4. P หมายถึง กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ
5. O หมายถึง ผลผลิตของโครงการ

จากรูปแบบขั้นต้น จะเห็นว่าการประเมินโครงการตามแนวคิดของเยาเวตี ราง ชัยกุล ประกอบด้วยส่วนสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องตามลำดับ คือ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (context) 2) กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (process) และ 3) ผลผลิตของโครงการ (outcome) เพื่อให้เข้าใจง่ายจะขอกกล่าวถึงองค์ประกอบแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (context)

ปัจจัยด้านนี้หมายถึง บริบทต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพและความจริงใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมหรือ บริบทต่างๆ ของโครงการนั้นๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไรโดยพิจารณาจาก

1.1 ความต้องการของโครงการ (need assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility) เพื่อให้ทราบโอกาสในการจัดทำโครงการต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินโครงการทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นสารสนเทศ หรือข้อสังเกตเพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงโครงการ หรือเพื่อเสนอทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นเงื่อนไขบางประการอันจะนำไปสู่การยุติปัญหาในที่สุด

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อระบุถึงสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นจากโครงการ พิจารณาถึงผลจากกิจกรรมของโครงการในสภาพความเป็นจริง บ่อยครั้งที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ซึ่งเกิดจากหลายประการจึงจำเป็นต้องแจ้งหรือชี้แจงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าถึงวัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและความร่วมมือที่จะได้รับรวมทั้งให้ความสำคัญกับโครงการตามสภาพที่ควรจะเป็นด้วย

1.4 ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่างๆ เช่น เงินทุนหรืองบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น ปัญหาเรื่องงบประมาณ อาจส่งผลถึงวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นเพราะปัจจัยทางการเมืองรวมทั้งปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความต้องการและความเป็นไปได้ดังกล่าวแล้ว ทำให้การดำเนินโครงการล่าช้าและค่าใช้จ่ายอาจเพิ่มขึ้น

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (process) หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบและครบวงจรในระหว่างการ

ดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจแตกต่างกันไปตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ

ถึงแม้ว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างการทำโครงการอาจจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปรัชญาของแต่ละโครงการนั้นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับการประเมินโครงการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลาโดยพิจารณาถึง

2.1 กิจกรรม (activity) เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้นๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2.2 ช่วงเวลา (timing) เพื่อให้ทราบถึงช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการด้านกิจกรรมนั้นๆ มีความเหมาะสมเพียงใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้นสามารถจะปรับเปลี่ยนไปตามเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่และเพราะเหตุใด

3. ผลผลิตของโครงการ (outcome) คำว่าผลผลิตนี้มีความหมายครอบคลุมคำศัพท์ภาษาอังกฤษ 3 คำคือ 1) product ผลผลิต 2) output ผลลัพธ์ 3) outcome ผลผลิต ด้วยเหตุนี้คำว่า “ผลผลิตของโครงการ” หมายถึง ผลงานหรือผลที่ได้จากการกระทำกิจกรรมใดๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลงานดังกล่าวเป็น 3 ประเภท คือ ผลรวม (overall) ผลกระทบ (impact) และคุณค่าหรือประโยชน์ (utility) ตามลำดับ

ในการประเมินผลผลิตของโครงการใดๆ ก็ตาม จึงเป็นการประเมินเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นๆ โดยพิจารณาถึง

3.1 ผลรวม (overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการทั้งในทางตรงและทางอ้อม

3.2 ผลกระทบ (impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นๆ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมิได้คาดหวังไว้ด้วย

3.3 คุณค่าหรือประโยชน์ (utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

การประเมินผลผลิตของโครงการตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการประเมินผลรวมในลักษณะสรุป ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงและที่จำเป็นได้อย่างครบถ้วน แต่การประเมินผลผลิตทั้ง 3 ขั้นตอนที่เสนอมานั้นบางครั้งสามารถดำเนินการได้ยาก เพราะเหตุผลสำคัญบางประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลทางกฎระเบียบและเงื่อนไขบางอย่าง ทำให้การประเมินโครงการในบางครั้งไม่สามารถครอบคลุมทุกขั้นตอนที่กำหนดไว้ให้ได้ดังนั้นบางโอกาสจึงอาจจะประเมินเฉพาะผลผลิตที่เป็นผลรวมเท่านั้นหรือบางโอกาสก็อาจจะประเมินเฉพาะความรู้ต่างๆ ไปของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อโครงการเท่านั้น อย่างไรก็ตาม

ตามบางโครงการยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เหมาะสมและตามความจำเป็นของแต่ละโครงการเป็นหลักเช่นกัน

แบบจำลองการประเมิน CPO ได้พัฒนามาเพื่อใช้ประเมินโครงการต่างๆ ได้เน้นการประเมินในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมอย่างละเอียด ตามมาด้วยการประเมินกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการตามลำดับ จึงนับได้ว่าเป็นรูปแบบของการประเมินครบวงจร

จากคุณลักษณะรูปแบบการประเมินโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ประเมินได้พิจารณาข้อดี ข้อเสีย จุดเด่น จุดด้อยของรูปแบบการประเมินโครงการต่างๆ จะเห็นว่ารูปแบบการประเมินโครงการแบบ ซีโป (CPO) มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในพื้นที่จังหวัดชัยนาท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม มีงานวิจัยที่สอดคล้องเท่าที่รวบรวมไว้ ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

สุวิมล ธนะผลเลิศ (2545, บทคัดย่อ) โครงการนำร่อง: การศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดเพื่อปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ กรณีศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนห้วยทรายประชาสรรค์ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดเพื่อปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีชีวิตไทยในแนวพระราชดำริ จัดเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มที่เน้นหลักการทางจิตวิทยา เพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมในสารบบของจิตพิสัยครอบคลุมสาระจากทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการคิดและการปลูกฝังตามแนวพระราชดำริค่านิยมไทย (สุนทรีย์ โคมินทร์) รวมทั้งสิ้น 12 กิจกรรม ในการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินด้วยกิจกรรมการปลูกฝังค่านิยม ซึ่งให้นักเรียนช่วยกันค้นหาวิธีการปลูกฝังค่านิยมให้กับตนเอง และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้ โดยการช่วยกันระดมความคิดและค้นหาแนวทางการคิดการปลูกฝังค่านิยมให้นักเรียน เพื่อการขยายผลต่อไป กลุ่มตัวอย่างได้สรุปสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทั้งในแง่บวกและลบ และได้เสนอทางเลือกใหม่ๆ สรุปได้ดังนี้ นักเรียนมีความเห็นว่า เป็นเรื่องที่ดีสามารถนำไปปฏิบัติได้ ต่อไปจะใช้เงินอย่างประหยัด ช่วยพ่อแม่ทำงาน ช่วยหาเลี้ยงครอบครัว ชยันมากกว่าเดิม มีเงินมาก มีเงินเหลือเก็บ ได้ศึกษาสูงขึ้น และมีงานทำที่ดี ควรอยู่อย่างประมาณตน มีความสุจริต และเข้าใจให้มากขึ้น 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า 2.1) การเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มควบคุมทั้ง 10 สถานการณ์ ซึ่งจะไม่มีการสอน มีแต่การสัมผัสการณ์ก่อนและหลังที่จัดกิจกรรมให้กลุ่มทดลองแล้ว โดยกลุ่มควบคุมจะถูกแยกไปต่างหาก

พบว่า เมื่อได้รับการสัมภาษณ์ทั้ง 10 สถานการณ์เดิม ปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มควบคุมมีทักษะกระบวนการคิด มีระดับการรับรู้แตกต่างไปจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เพียง 3 สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ 1, 8, 9 นักเรียนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่และมีความเข้าใจในแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงประกอบกับมีสภาพแวดล้อมเป็นวิถีชีวิตไทยในชนบทได้เป็นอย่างดี ไม่ค่อยมีรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยจะอยู่กับบ้าน ช่างงานบิดามารดา ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ทำไร่ หรือไม่รับจ้างถางหญ้าหักหน่อสับประรด รับจ้างเฝ้าเล่าเปิด - ไข่ หารายได้เสริม หรือบางคนเป็นแคคตัสตามสนามกอล์ฟ ที่มีหลายแห่งในอำเภอชะอำ ชีวิตความเป็นอยู่จึงเรียบง่ายพออยู่พอกิน ถึงจะเป็นยุคไอเอ็มเอฟก็ตาม 2.2) การเปรียบเทียบระดับการวางแผนก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลองว่า พบว่า เมื่อปลูกฝังทักษะกระบวนการคิดแล้ว ทำให้มีระดับการวางแผนที่ดีขึ้น แตกต่างจากเดิมทุกคนทุกสถานการณ์ การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้นักเรียน พบว่า นักเรียนที่นี้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีชีวิตไทยเป็นอย่างดี จะขาดแต่โอกาสการพัฒนาทักษะการคิด จึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมค่านิยมของตน และการปลูกฝังค่านิยมเป็นกิจกรรมเรื่อง หาสิ่งที่น่าสนใจ หาคำตอบใหม่ๆ ทำสิ่งที่เป็นไปได้ ให้เป็นไปได้ และการคิดให้รอบคอบ กล่าวได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดมากยิ่งขึ้น

ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543, บทคัดย่อ) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติ และปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านการเตรียมการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ และงบประมาณ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบูรณาการโครงการ เศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่างๆ และการกำกับติดตาม ประเมินผลอย่างใกล้ชิด และสม่ำเสมอ

ประจักษ์ นาหนองคูม (2543, บทคัดย่อ) การศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านความพร้อมและสภาพปัญหา โรงเรียนมีความพร้อมด้านบุคลากร แต่มีปัญหาด้านชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนยังไม่ยอมรับ และไม่สนับสนุน ด้านงบประมาณได้รับจัดสรรจากทางราชการน้อย ลำช้า มีปัญหาด้านการปฏิบัติ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนน้อย ด้านการบริหารจัดการ มีความพร้อมน้อยและปัญหามากด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์โครงการ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านสถานที่ศึกษาดูงาน สถานที่เรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ผลจากการจัด

กระบวนการเรียนรู้ มีผลระดับ มาก นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง ชยัน อดทน สามัคคี มีการทำงาน เป็นหมู่คณะ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้

เดือนใจ ดวงละม้าย (2545, บทคัดย่อ) รายงานผลการประเมินโครงการเรียนรู้ โครงการจากห้องเรียนธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกี่ยวกับการศึกษาสิ่งมีชีวิตจากธรรมชาติมีคะแนนเฉลี่ยหลังเข้าค่ายสูงกว่าก่อนเข้าค่าย 2) ผลจากการวัดทักษะภาคปฏิบัติที่ใช้ในกิจกรรมเรียนรู้โครงการจากห้องเรียนธรรมชาตินักเรียนสามารถผ่านการประเมินได้ร้อยละ 100 ทุกคนและผ่านการปฏิบัติที่กำหนด 3) ผลการวัดเจตคติของนักเรียนที่มีต่อโครงการการเรียนรู้โครงการจากห้องเรียนธรรมชาติของนักเรียนเข้าหลังเข้าร่วมกิจกรรม สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม 4) ผลของความเหมาะสมกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้โครงการจากห้องเรียนธรรมชาติของนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยหลังเข้าค่ายสูงกว่าก่อนเข้าค่าย 5) ผลของความเหมาะสมของโครงการเรียนรู้โครงการจากห้องเรียนธรรมชาติ จากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ค่าเฉลี่ยหลังร่วมกิจกรรมมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

ชุตินา เชนะโยธิน (2546, บทคัดย่อ) การประเมินโครงการศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคม 1 อำเภอ 1 โรงเรียนเอกชนผลการวิจัย พบว่า 1) การประเมินผลการดำเนินงานโครงการศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคม 1 อำเภอ 1 โรงเรียนเอกชน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ของโรงเรียนบวรชนวิทย์ที่ผ่านมา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความรู้หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ประการ คือ 1) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในโรงเรียนบวรชนวิทย์โดยให้บริการด้านการสอนวิชาชีพ สาขาต่างๆ แก่นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนผู้สนใจเรียนฟรี เป็นการบริการสังคม 2) ส่งเสริมให้นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนที่สนใจเรียนวิชาชีพสาขาต่างๆ ที่เปิดสอนภายในศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนบวรชนวิทย์มีความรู้ด้านวิชาชีพและสามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว 3) ส่งเสริมให้นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนที่สนใจเรียนวิชาชีพสาขาต่างๆ ที่เปิดสอนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สามารถคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ และห่างไกลจากยาเสพติด 4) ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษาและองค์กรภาครัฐ องค์กรภาค เอกชน สถาบันทางศาสนารวมถึงองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการร่วมมือกันจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของรัฐบาล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ปรัชญา นโยบายของโรงเรียน ซึ่งแสดงว่าโครงการดังกล่าวนับได้ว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อผู้เรียน

ธีรพงศ์ ปุกสันเทียะ (2546, บทคัดย่อ) การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของบุคลากร ในโรงเรียน

แกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และระดับปานกลาง 2 ด้าน สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกัน รองลงมาได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ 2) สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของข้าราชการครูกับนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าวมากกว่าข้าราชการครู 3) สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกัน ในเรื่อง ค่านิยม ความรู้ ความคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียน มีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าว มากกว่าครูผู้สอน และนักเรียน และ 4) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โรงเรียนขาดงบประมาณ ควรมีการนิเทศอย่างจริงจัง และโรงเรียนต้องการครูที่มีความรู้ทางด้านการเกษตร

วีระพันธ์ สำเภานนท์ (2547, บทคัดย่อ) การประเมินโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตร เพื่อชีวิตในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นอาจารย์ผู้สอน วุฒิการศึกษาส่วนมากจบปริญญาตรี ประสบการณ์ในการทำงานส่วนมาก 20 ปีขึ้นไป สำหรับนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนขยายโอกาสของสำนักงานการประถมศึกษา 2) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติโครงการ และผลลัพธ์จากโครงการผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของความคาดหวัง พบว่า ปัจจัยเบื้องต้น ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาของชาติสนองตอบนโยบายรัฐบาล จึงมีความเป็นไปได้และความเหมาะสมที่จะนำโครงการไปปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของความคาดหวังระหว่างปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติโครงการและผลลัพธ์จากโครงการ มีความสัมพันธ์กันโดยปัจจัยเบื้องต้นมีความเป็นไปได้และความเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการได้ ส่วนที่มีแนวโน้มจะเกิดปัญหา คือ ด้านงบประมาณส่วนของค่าสาธารณูปโภค ด้านวัสดุอุปกรณ์ในส่วน

แบ็คโฮ เครื่องดนตรีสากลและเครื่องดนตรีพื้นเมือง และผลลัพธ์จากโครงการด้านปริมาณผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นจริง พบว่า ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นจริงระหว่างปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติโครงการและผลลัพธ์จากโครงการ มีความสัมพันธ์กันในระดับ ปานกลาง กล่าวคือ ปัจจัยเบื้องต้นที่วิทยาลัยมีจริงมีความเพียงพอและความเหมาะสมต่อการดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระดับ ปานกลาง จึงทำให้เกิดการปฏิบัติโครงการจริงอยู่ในระดับ ปานกลาง และทำให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นจริงจากโครงการอยู่ในระดับ ปานกลาง 3) ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง พบว่า ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการที่คาดหวังกับปัจจัยเบื้องต้นของโครงการที่มีจริง ในด้านความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ มีความสอดคล้องในระดับ ปานกลาง สำหรับด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านอาคารสถานที่ มีความสอดคล้องในระดับ น้อย ส่วนด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านหลักสูตรการสอน มีความสอดคล้องในระดับ น้อยที่สุด การปฏิบัติโครงการที่คาดหวังว่าจะทำการปฏิบัติโครงการที่เกิดขึ้นจริง ด้านการอุปโภคบริโภค มีความสอดคล้องในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการดำเนินโครงการเกษตร และด้านการพักอาศัย มีความสอดคล้องในระดับน้อย ผลลัพธ์ที่คาดหวังกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงจากโครงการ มีความสอดคล้องในระดับ น้อย และ 4) ผลการตัดสินคุณค่าของโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4.1) ผลการตัดสินคุณค่าของโครงการ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านที่สูงกว่ามาตรฐาน คือ ด้านความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่วนด้านที่ต่ำกว่ามาตรฐาน คือ ด้านความสามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านหลักสูตรการสอน 4.2) ผลการตัดสินคุณค่าของโครงการ ด้านการปฏิบัติโครงการ ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการดำเนินโครงการเกษตร ด้านการพักอาศัยและด้านการอุปโภคบริโภค ต่ำกว่ามาตรฐาน 4.3) ผลการตัดสินคุณค่าของโครงการ ด้านผลลัพธ์จากโครงการ ทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ ต่ำกว่ามาตรฐาน และ 5) ปัญหาในการดำเนินงานโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิตในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สนั่น สุขเหลือ (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการส่งเสริมโครงการตามแนวพระราชดำริ (เศรษฐกิจพอเพียง) จังหวัดสุรินทร์ โดยมีประชากรได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 814 คน โดยจำแนกตามระดับช่วงชั้นสถานศึกษาเป็น 3 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1-2 จำนวน 552 คน ช่วงชั้นที่ 1-3 จำนวน 204 คน และช่วงชั้นที่ 3-4 จำนวน 85 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 255 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่ายแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) และเจาะจง (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538, หน้า 33) จากสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เขต 2 และเขต 3 โดยคิดสัดส่วนร้อยละ 30

(Sandy, 1990, 278 – 279, Winkler, & Hays, 1975, p. 366, & Yamane, 1973, p. 661, อ้างถึงใน พิเศษฐ ดัชนีทวนิช, 2543, หน้า 150) จากประชากรในแต่ละระดับช่วงชั้น จะได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 2.1) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 จำนวน 166 คน 2.2) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับช่วงชั้นที่ 1-3 จำนวน 61 คน 2.3) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับช่วงชั้นที่ 3 - 4 จำนวน 28 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 255 คน โดยใช้ระดับช่วงชั้นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (strata) แล้วสุ่มสมาชิกภายในกลุ่มโดยวิธีการจับฉลาก ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านการวางแผนในระดับมาก ($\bar{x} = 3.51$) ด้านการดำเนินการในระดับมาก ($\bar{x} = 3.57$) ด้านการประเมินผลตรวจสอบในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.32$) และด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.37$) บทบาทเกี่ยวกับการนำโครงการมาปฏิบัติด้านการวางแผนในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.38$) ด้านการดำเนินการในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.40$) ด้านการประเมินผลตรวจสอบในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.72$) ด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.32$) บทบาทเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบุคลากร ด้านการวางแผนในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36$) ด้านการดำเนินการในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) ด้านการประเมินผลตรวจสอบในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$) ด้านการแก้ไขปรับปรุงในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$)

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โรเซนแครน (Rosencrans, 1996, p.4626 - A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้ของนักศึกษาเรื่องบทบาทของเครื่องกลการเกษตร (เกษตรกลวิธาน) ที่มีต่อหลักสูตรเกษตรศึกษา จากบทคัดย่อ เพื่อศึกษาการรับรู้ของนักศึกษาในภาคกลางของอเมริกาในเรื่องเครื่องกลการเกษตร (เกษตรวิธาน) ที่มีต่อหลักสูตรเกษตรศึกษา เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปปรับทิศทางของการจัดการฝึกหัดครูและการปรับปรุงหลักสูตรผู้ศึกษาใช้การสำรวจเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างโรงเรียนมัธยม 12 เขต แบบแบ่งชั้นประชากร คือหลักสูตรแผนการเรียน 2,465 แบบ สุ่มตัวอย่างได้ 335 แบบ มีการวิเคราะห์เชิงประชากรศึกษา ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างชี้ว่า เนื้อหาตอนใดที่ตนสอนในวิชาเครื่องกลเกษตร และเนื้อหาดังกล่าวควรจะแก้ไขอย่างไรเพื่อให้การฝึกอบรมครูประจำการได้ประโยชน์สูงสุดและตอบคำถามข้อ ซึ่งเกี่ยวกับการรับรู้เรื่องบทบาทของเครื่องกลการเกษตรในเกษตรศึกษา สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ค่าเฉลี่ย SD และ T-test ครูส่วนใหญ่เห็นว่าเครื่องกลการเกษตร (เกษตรกลวิธาน) ยังจำเป็นหลักสูตรเกษตรศึกษา การศึกษาครั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่พบคือ ครูยังสอนวิชาเครื่องกลการเกษตรแบบดั้งเดิมแม้จะมีเทคโนโลยีใหม่เข้ามาแทรกในหลัก ข้อเสนอควรจัดให้มีการสอนเครื่องกลการเกษตรศึกษาในโรงเรียนมัธยมอย่างต่อเนื่อง

เพนฟินเนน (Penttinen, 1998, p. 116) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ วิธีการสนับสนุนการตัดสินใจเพื่อป้องกันระบบน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม จากการค้นคว้ามีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้ผลิต ผู้มีอำนาจในการป้องกันระบบน้ำที่ใช้ในการเกษตร เลือกวิธีการที่

เหมาะสมนำไปสู่ประสิทธิภาพทางสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ การสังเกตจากข้อมูลและวิธีการใช้น้ำในวิธีปล่อยน้ำเข้าไปตามสายน้ำในพื้นที่ ซึ่งมีระบบคอยควบคุมป้องกัน สิ่งที่ส่งผลต่อการสนับสนุนการตัดสินใจเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้น้ำในปัจจุบันคือ ทิศทางและการเปลี่ยนแปลงสภาพน้ำคุณภาพและการป้องกัน ซึ่งจะเป็นที่ถูกละเลยด้วยเหตุผลที่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสิ่งแวดล้อม

โค (Koh, 1999, p. 324) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความต่อเนื่องในการทำการเกษตรและการสืบทอด : วิกฤตการณ์ทางสังคมเกษตรในเกาหลีใต้ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในเกาหลีใต้ เกี่ยวข้องกับการวางแผนทางการเกษตร เป็นที่น่าสงสัยเกี่ยวกับการสืบทอดทางสังคมของการเกษตร โดยผ่านทางสังคมประเพณี ทำให้เกิดปัญหาไม่จบสิ้น การค้นคว้าได้สำรวจความเคลื่อนไหว ความต่อเนื่องในการทำเกษตร การดำรงชีวิตเพื่อประเมินถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมวิทยา การทดลองความผันแปรให้ถูกคิดขึ้นบนฐานความเชื่อ ความคิดทางสังคมวิทยา ซึ่งส่งผลให้เกิดความต่อเนื่อง และไม่ต่อเนื่องของครอบครัวที่ทำการเกษตรวิกฤตการณ์ทางสังคมเกษตรของชาวเกาหลีใต้เกิดจากปัญหา นายทุน และวัฒนธรรมทางสังคมซึ่งมีผู้คนมีอยู่ทั้งระดับครอบครัว และระดับเศรษฐกิจในเมืองใหญ่ การค้นพบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ นโยบายของรัฐเริ่มมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาทางการเกษตร โดยสนับสนุนวิสาหกิจทางการเกษตร และจะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อวัฒนธรรมทางสังคม พร้อมกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ พบว่า การประเมินโครงการส่วนใหญ่ดำเนินการโดยใช้แนวคิดการประเมินของซีโป (CPO) การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของโครงการ ความจำเป็นของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากร ผลรวม ผลกระทบ คุณค่าหรือประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินโครงการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน